

Taal: brug of barrière?

Pleidooi voor gelijke onderwijskansen in het Koninkrijk.

Door Juana Kibbelaar

Taal: brug of barrière?

Pleidooi voor gelijke onderwijskansen in het Koninkrijk.

Taal zou moeten verbinden, maar doet dat niet altijd.

Dat blijkt onder meer uit de al decennia slepende discussie over de onderwijstaal op Aruba, Bonaire en Curaçao waarbij de emoties vaak hoog oplopen.

Een debat dat niet los kan worden gezien van het koloniale verleden, de emancipatiestrijd, de hang naar autonomie/zelfbeschikking, het zoeken naar een eigen identiteit, de kleinschaligheid van het taalgebied, de globalisering en ambities van toekomstige generaties.

Al vele jaren vraagt onderwijsadviseur, trainer en onderzoeker Juana Kibbelaar aandacht voor de ongelijke onderwijskansen in het Koninkrijk die veroorzaakt worden door de taalkwestie en de verstreckende maatschappelijke gevolgen ervan.

Juana Kibbelaar (Foto © Christy Beaujon)

Taal: brug of barrière?

Een pleidooi voor gelijke onderwijskansen in het Koninkrijk

Door Juana Kibbelaar

Colofon

Uitgave: ADCaribbean BV
Vormgeving: Berend Veldwijk
Drukwerk: Printweb

30 mei 2025 (2e druk)

Copyright©2025 - Bijdragen in deze uitgave mogen niet worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, e-boek, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Alle rechten voorbehouden

*‘There are two things we should give our children:
One is roots and the other is wings.’*

Voorwoord

De taalkwestie

Taal zou moeten verbinden, maar doet dat niet altijd. Dat blijkt onder meer uit de al decennia slepende discussie over de onderwijsstaal op Aruba, Bonaire en Curaçao waarbij de emoties vaak hoog oplopen. Een debat dat niet los kan worden gezien van het koloniale verleden, de emancipatiestrijd, de hang naar autonomie/zelfbeschikking, het zoeken naar een eigen identiteit, de kleinschaligheid van het taalgebied, beperkte budgetten, de globalisering en ambities van toekomstige generaties.

Een veel gehoorde stelling is dat de minder goede resultaten van Caribische studenten bij een vervolgstudie in Nederland toe te schrijven zouden zijn aan een taalachterstand omdat op de middelbare scholen op de eilanden in de thuistaal wordt onderwezen. Anderen zeggen dat een goede beheersing van de moedertaal juist de beste basis is voor het eigen maken van ‘vreemde’ talen. Maar is er wel sprake van een tegenstelling?

Het taaldebat laaide eind vorig jaar weer in alle hevigheid op toen de Haagse Hogeschool ter gelegenheid van Koninkrijksdag (15 december) onder de deelnemers van de minor Koninkrijkszaken een essaywedstrijd uitschreef. Een prijswinnend betoog van een van de studenten over de door haar ondervonden nadelen van het Papiaments als instructietaal leidde tot felle reacties, met name uit politieke kring. Dat was voor mij aanleiding Juana Kibbelaar, expert op het gebied van de betekenis van taal bij het leren voor kinderen in het Caribische deel van het Koninkrijk, uit te nodigen haar licht te laten schijnen over de kwestie.

Juana Kibbelaar is onderwijsadviseur, trainer en onderzoeker met ruim dertig jaar praktijkervaring aan beide zijden van de oceaan. Ze is een gepassioneerd pleitbezorger van gelijkwaardige onderwijskansen voor alle kinderen in ons Koninkrijk. Aan haar vele geschreven en gesproken bijdragen aan het taaldebat voegt ze nu het zestiendelige essay ‘Taal: brug of barrière?’ toe, waarin zij een nieuw perspectief schetst voor een zaak van koninkrijksbelang.

René Zwart

Uitgever DossierKoninkrijksrelaties.nl

Inhoud

Introductie	8
Succesvolle transformatie van het Papiaments	12
Wat moet onderwijs betekenen voor een kind	16
Knelpunten van Papiamentstalig onderwijs	20
Onderwijsinrichting op de ABC-eilanden	24
Onderwijsbeleid onder de loep	27
Invloed van internationale organisaties	30
Wetenschappelijk bewijs	33
Onderscheid in vakgebieden	37
Nederlandstalig onderwijs is niet Nederlandstalig	41
De staat van het onderwijs	44
Maatschappelijke tweedeling	48
Geen taalstrijd, maar onderwijsdebat	52
Liever kiezen voor Engelstalig onderwijs?	56
Een Babylonische spraakverwarring	60
Op weg naar emancipatie	64
Nawoord	68

1 Introductie

Van achterstelling naar gelijkwaardigheid

Al meer dan zeventig jaar wordt met enige regelmaat vastgesteld dat de onderwijssituatie op de ABC-eilanden zorgelijk is en dat Papiamentstalige leerlingen onvoldoende resultaten boeken vanwege het Nederlandstalige onderwijs. De strijd die al decennialang wordt gevoerd over de taal in het onderwijs komt grotendeels voort uit een beladen koloniaal verleden. Het Koninkrijk heeft halverwege de vorige eeuw een proces van dekolonisatie ingezet en zit in 2025 nog volop in het onder ogen zien van de gevolgen van het koloniale en het slavernijverleden. Ook als het gaat om de taalkwestie in het onderwijs werkt dat verleden door.

Met de ondertekening van het Statuut in 1954 namen de eilanden (destijds gezamenlijk als Nederlandse Antillen) een grote verantwoordelijkheid op zich. Want onderwijs heeft grote invloed op de ontwikkeling van een samenleving in al haar facetten, zoals sociaaleconomische ontwikkeling, politieke draagkracht, publieke dienstverlening enz. Om *‘steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan’* de eigen zaken autonoom te regelen is kwalitatief goed onderwijs onmisbaar. Volgens de huidige staatkundige verhoudingen (vanaf 2010) is Nederland verantwoordelijk voor het onderwijs op de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius, Saba) en voeren de CAS-landen (Curaçao, Aruba, Sint Maarten) elk hun eigen onderwijsbeleid. Niettemin delen wij in het Koninkrijk wel één gezamenlijk examen- en diplomastelsel. Het betekent dat zowel in Europees Nederland als op alle eilanden met bijvoorbeeld een havodiploma een gelijkwaardig niveau aan kennis en vaardigheden bereikt moet zijn. Als op de eilanden behaalde diploma's niet hetzelfde waard zijn, worden rijksgenoten tweederangsburgers in hetzelfde Koninkrijk. En dat doet denken aan de oude koloniale verhoudingen. Hoe bewaak je een gezamenlijke standaard als de verantwoordelijkheden voor onderwijs verdeeld zijn?

Het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden gaat uit van meer zelfstandigheid en zelfbestuur en beoogt gelijkwaardigheid van de verschillende partners. Nederland is groot, de eilanden piepklein. Alleen al de schaalverschillen geven de eilanden een ongelijke positie in het Koninkrijk. Maar gelijkwaardigheid is iets anders dan gelijk zijn. Eigen regie voeren op tal van bestuurlijke terreinen, als gelijkwaardige partners

overleggen en gemaakte afspraken uitvoeren, wordt lastig als onderwijsniveaus aan beide kanten van de oceaan uiteenlopen. Een goed opgeleide beroepsbevolking is onontbeerlijk voor zelfredzaamheid van de eilanden, duurzame maatschappelijke en economische ontwikkeling en welvaartspreiding. Als het onderwijs onvoldoende resultaten boekt, heeft de hele samenleving daar last van. Juist op onderwijsgebied moet het Koninkrijk streven naar gelijkwaardige onderwijsniveaus. Hoe moet onderwijs eruitzien om een goed opgeleide bevolking te creëren die de autonomie kan dragen? Hoe realiseer je een gelijkwaardig werk- en denkniveau? In de daarvoor te leggen onderwijspuzzel is 'taal' een cruciaal puzzelstuk.

Een koloniale erfenis

Op de ABC-eilanden was en is het Papiaments de moedertaal voor de meerderheid van de bevolking. In de koloniale tijd werden het Papiaments en wie het sprak geminacht, gemarginaliseerd en vernederd. Het spreken van het Papiaments was op school zelfs verboden; slechts het Nederlands werd wenselijk geacht als onderwijstaal. Hele generaties zijn onvoldoende ondersteund om succesvol te zijn in het onderwijs en als gevolg daarvan onder meer beschadigd geraakt in hun zelfvertrouwen. De structurele achterstelling heeft diepe sporen achtergelaten. Dekolonisatie gaat mede om het veranderen van machtsverhoudingen en opheffen van structurele achterstelling. Nodig is dat de kinderen van nu wél de kansen krijgen die er vroeger niet waren. Dat Papiamentstaligen een gelijkwaardig onderwijsniveau kunnen bereiken, iedereen zijn of haar potentieel kan realiseren en dat zij hetzelfde kunnen en weten als andere rijksgenoten. Opdat zij niet alleen gelijkwaardig zijn volgens de wet, maar zich ook gelijkwaardig voelen.

Tegenwoordig is van verbod geen sprake meer en krijgen kinderen ook les in het Papiaments. Dat onrecht is gelukkig verdwenen. Het Nederlands speelt echter nog steeds een prominente rol in het onderwijs en is voor velen nog altijd een struikelblok. We zijn inmiddels vele interventies verder. Hoe kan het dat het onderwijsresultaat onvoldoende verbetert? Hoe kan het dat er decennialang eenzelfde discussie wordt gevoerd die maar niet beslecht wordt? Het korte antwoord is: het vertrekpunt van de talendiscussie moet niet zijn in welke taal er onderwijs moet worden gegeven, maar wat onderwijs moet betekenen voor een kind. Deze 16-delige serie *Taal: brug of barrière?* richt zich op de specifieke taak die het onderwijs heeft bij de ontwikkeling van kinderen en op knelpunten die zich daarbij voordoen op de ABC-eilanden.

Wat biedt *Taal: brug of barrière?*

Het onderwijsbeleid op de ABC-eilanden verschilt per eiland, per schoolbestuur en zelfs per school. Daarnaast strookt wat beleidsmatig op papier staat niet met wat er daadwerkelijk in de lespraktijk gebeurt. *Taal: brug of barrière?* geeft de gemene deler aan. Om de problematiek en de wisselwerking tussen talen inzichtelijk te maken wordt hier uitgegaan van de huidige rolverdeling van Papiaments en Nederlands. Vanuit het perspectief van onderwijs is zichtbaar dat beide talen van elkaar verschillende taken hebben die niet inwisselbaar zijn. Het is dus bij voorbaat geen of-of, maar een en-en verhaal. Tegenwoordig wordt in discussies vaak het Engels als alternatief voor het Nederlands geopperd. Die optie komt in een later hoofdstuk aan de orde. Want voor een juiste afweging en beoordeling van een dergelijke keuze moet eerst duidelijk zijn waar onderwijs aan moet voldoen, welke knelpunten er zijn, in welke staat het huidige onderwijs verkeert en wat er nodig is om dit om te buigen. Zonder gedegen inzicht in deze zaken is elke suggestie voor de ene of de andere taal een slag in de lucht.

Een deel van de (over het algemeen goed opgeleide) burgers gebruikt als referentiekader het eigen genoten onderwijs, de ontwikkeling die men zelf heeft doorgemaakt of die hun kinderen genieten. Als vanzelfsprekend nemen zij aan dat dergelijk onderwijs voor iedereen op dezelfde manier bestaat. Dat dit voor de grote meerderheid van de bevolking geenszins het geval is, is voor velen onbekend. Iedereen die op de eilanden onderwijs heeft genoten en nu zelf ouder is dan veertig jaar heeft ander onderwijs gehad. Ook dat maakt dat velen zich niet bewust zijn van de impact van de huidige onderwijsinrichting. *Taal: brug of barrière?* wil bijdragen aan meer bewustwording over dit onderwerp.

Het debat over de talen in het onderwijs is volledig vastgelopen. Om verder te komen in dit zo belangrijke onderwijsdebat is het nodig te bezien waar men van mening verschilt en waar men het wel over eens is. Er is overeenstemming over de onvoldoende onderwijsresultaten. Dat de Nederlandse taalbeheersing op de ABC-eilanden te wensen overlaat, daarover is ook iedereen het eens. Over de zorgelijkheid daarvan is weer geen overeenstemming en de gevolgen van onvoldoende Nederlandse taalbeheersing zijn onderbelicht. Wat de verschillende partijen bindt, is dat iedereen graag betere onderwijsresultaten wil. Voor de toekomst van eigen (klein)kinderen, voor de arbeidsmarkt en voor de algehele maatschappelijke ontwikkeling.

Effectieve verbetering begint met een onderwijsinhoudelijke analyse van oorzaken. Hoe komt het dat het onderwijsrendement onvoldoende is? Wat is het probleem precies? En waarom komt men niet tot elkaar? Een gedeelde visie over wat het probleem eigenlijk is, is een essentieel startpunt om gezamenlijk na te kunnen denken over oplossingen en benodigde interventies. In deze serie zal duidelijk worden dat er verschil is in de perspectieven en vertrekpunten waarmee partijen naar dit onderwerp kijken en dat niet iedereen het over hetzelfde heeft. Zonder een gedeelde visie en gezamenlijke vertrekpunten is elk onderwijsdebat zinloos. Dan zal deze discussie nog jaren voortduren zonder dat de oplossing in zicht komt.

Taal: brug of barrière? plaatst de taalproblematiek in het onderwijs binnen een bredere context: wat betekent het voor de toekomst van de leerlingen? En wat zijn maatschappelijke gevolgen van deze problematiek? Om een ander onderwijsresultaat te verkrijgen, zijn andere vragen nodig. De andere vragen in deze serie artikelen leiden tot een andere discussie dan waar decennialang over gebakkeleid is. Om de huidige onderwijssituatie te begrijpen, begint de serie met een beknopte toelichting van het verleden.

2 Succesvolle transformatie van het Papiaments

Emancipatie van het Papiaments

Het koloniale verleden behelst niet alleen de eeuwenlange slavernij en alle gevolgen vandien. Ook de negatieve bejegening van het Papiaments vormt onderdeel van dit beladen verleden. Ongeacht sociale klasse was en is het Papiaments de moedertaal voor het merendeel van de bevolking van de ABC-eilanden en vormt daarmee een belangrijk deel van de identiteit van deze eilanden. Het Papiaments is een verbindende factor voor de verschillende bevolkingsgroepen en vervult met recht de rol van nationale taal. Vanuit het koloniale bestuur bestond echter eeuwenlang diepe minachting voor deze taal. Denigrerende uitingen als een 'barbaarsche taal' met een 'onverdragelijk gekakel voor het fijnere oor van den Europeaan' voor mensen die 'niet veel en niet diep denken gelijk de Negers' en 'daarenboven moet zulk eene hoogst armoedige taal ook schadelijk voor het verstand der kinderen zijn...' getuigen van de laatdunkendheid waarmee niet alleen over het Papiaments, maar ook over zijn sprekers werd geoordeeld. Daarmee zijn die stelselmatig gekleineerd en diep gekwetst.

Vele toegewijde ambassadeurs in de samenleving hebben zich ingezet voor erkenning en ontwikkeling van het Papiaments. Deze strijd was onderdeel van de grotere emancipatiebeweging van de eilanden. Lang heeft men moeten opboksen tegen talloze vooroordelen die onder meer te maken hadden met veronderstelde linguïstische beperkingen. Het debat ging om issues als (niet-westerse) inferieure versus (westerse) superieure talen, vermeende ontoereikende grammatica en beperkte woordenschat enz. Door dergelijke vooroordelen oordeelden sommige Papiamentstaligen zelf ook negatief over hun eigen taal. Dankzij de inspanningen en het doorzettingsvermogen van velen heeft het Papiaments zich in de 20^e eeuw weten te ontworstelen aan het koloniale juk.

Vandaag de dag draagt de bevolking met trots haar eigen taal, cultuur en identiteit uit. Erkenning als officiële taal, meer status, standaardisatie, meer publicaties en introductie in het onderwijs zijn inmiddels belangrijke verworvenheden. Er worden op cultureel gebied met Papiaments mooie (internationale) prijzen gewonnen. Babyrompertjes en T-shirts met

teksten als ‘Dushi’ en ‘Rilèks’ worden grif verkocht aan toeristen en eilandbewoners. Tevens verschijnen er artikelen in buitenlandse bladen over ‘die interessante Caribische taal’. Het Papiaments als taal en cultuuruiting heeft een succesvol emancipatietraject afgelegd en daar kan iedereen die het Papiaments een warm hart toedraagt trots op zijn.

Emancipatie in het onderwijs

In het dagelijkse leven op de ABC-eilanden neemt het Nederlands een minderheidspositie in. Het Nederlands is er belangrijk als bestuurstaal, in de rechtspraak en in het onderwijs. Maatschappelijk gezien is het Papiaments de belangrijkste taal en het Nederlands een vreemde taal. De rol van het Nederlands in het onderwijs is historisch gegroeid. In de koloniale tijd was het spreken van Papiaments op school verboden en werd zelfs bestraft. Onderwijs vond volledig plaats in het Nederlands, maar door de taalbarrière was er bij kinderen weinig begrip van de lessen. Decennialang zijn velen hierdoor gedupeerd. Het leidde tot onvoldoende onderwijsresultaat en achterstelling van een grote groep Papiamentstalige rijksgenoten.

Het toenmalig onderwijs was ingericht naar Nederlands model met Nederlandse lesboeken en onderwerpen die niet aansloten bij de eigen leefwereld en cultuur. In het debat wordt dat nog regelmatig ter argumentatie ingebracht, maar dat beeld is inmiddels gelukkig echt achterhaald. Want ook in het onderwijs heeft zich een emancipatieproces voltrokken. Reeds vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw kwamen er lesmethodes met namen als *Nos Tera*, *Nos Patria*, *Bunitesa den sekura* en *Naturantil*, waarbij kinderen vakken als aardrijkskunde, geschiedenis en biologie aangeboden kregen vanuit de Caribische context. Het updaten van toenmalige methodes naar eigentijdse maatstaven wordt evenwel mede belemmerd door de voortdurende talendiscussie.

Aan het eind van de 20^e eeuw deed het Papiaments eindelijk zijn intrede in het onderwijs; eerst als vak en daarna als instructietaal. Dat was een noodzakelijke en rechtvaardige stap voorwaarts in het emancipatieproces van de ABC-eilanden. En onomkeerbaar! Want het is ondenkbaar dat de nationale taal weer uit het onderwijs verbannen wordt zoals dat vroeger het geval was. Of de introductie van het Papiaments in het onderwijs op de juiste manier is geschied, is een andere kwestie. Met het krachtige emancipatietraject van het Papiaments als taal en cultuuruiting zijn namelijk noch de magere onderwijsresultaten, noch het talendebat verdwenen.

Wat is al bereikt

De gemeenschappelijke tendens op alle drie de eilanden is dat met name in het basisonderwijs en lagere onderwijsniveaus een groot deel van het onderwijs in het Papiaments plaatsvindt. Papiamentstalig onderwijs komt zeker tegemoet aan de behoefte van erkenning van de landstaal. Het vraagstuk van het creëren van een goed opgeleide bevolking is daarmee echter nog niet beantwoord. Hiervoor is het essentieel oog te hebben voor zowel de kracht als begrenzing van de landstaal.

Vanuit de historische context is te begrijpen dat er ook nu nog diepe gevoelens van verontwaardiging bestaan over de vernederende bejegening van de eigen taal, de povere onderwijsresultaten en de moeizame pogingen van kinderen om die vreemde taal onder de knie te krijgen. Het heeft tot op de dag van vandaag een doorwerking, want ook nu nog wordt de taalkwestie in het onderwijs grotendeels gezien vanuit het koloniale verleden.

Pioniers uit de vorige eeuw hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan aandacht en respect voor eigen taal en cultuur. Ook hebben zij als eersten begrepen dat Papiamentstalige kinderen niet goed kunnen leren als het onderwijs doet alsof het Nederlands hun moedertaal is. Internationaal is er eveneens meer interesse en waardering gekomen voor niet-westerse talen en voor moedertalen in het onderwijs. Dankzij de vele voorvechters van erkenning van het Papiaments en pleitbezorgers voor betere onderwijskansen hebben Papiamentstalige kinderen nu ook onderwijs in hun moedertaal. Dat hebben zij bereikt.

Wat moeten we nog bereiken

In de geest van het werk van deze pioniers moeten generaties na hen ervoor waken dat de strijd voor betere onderwijskansen niet tevergeefs is geweest. Want inmiddels is de Papiamentse taal wel geëmancipeerd, maar betere onderwijskansen hebben we nog niet. Welke strijd moet in de huidige tijd geleverd worden om dat doel te bereiken? Is dat wel dezelfde strijd van toen of moet de focus worden verlegd? Na zeventig jaar is de wetenschap veel verder in het duiden van belangrijke issues bij het leren van kinderen. Dit voortschrijdend inzicht is onmisbaar om ervoor te zorgen dat Papiamentstalige kinderen in de 21^e eeuw wel gelijkwaardige onderwijskansen krijgen. En dat zal bijdragen aan de emancipatie van zowel de sprekers als de taal zelf.

Erkenning en bescherming van het Papiaments als taal en cultuuruiting blijft nadrukkelijk belangrijk voor behoud van eigen identiteit en cultuur. Daarvoor benodigde initiatieven liggen onder meer op juridisch vlak en vallen buiten de reikwijdte van deze artikelen. Verdere ontwikkeling van het Papiaments heeft echter een directe relatie met het onderwijs. Want die ontwikkeling is gebaat bij een goed opgeleide bevolking die daaraan een bijdrage kan leveren. Ondanks het succesvolle traject dat het Papiaments heeft afgelegd, is het onderwijs er helaas niet beter op geworden. Daarom gaat het volgende artikel in op de specifieke opdracht die het onderwijs heeft. Wat moet onderwijs betekenen voor kinderen?

3 Wat moet onderwijs betekenen voor een kind

Een goede leesvaardigheid is essentieel

Wat moet het onderwijs toevoegen aan de ontwikkeling van een kind? Leerlingen moeten op school vooral iets leren wat ze thuis niet leren, maar wel nodig hebben om zich als volwassene te redden in de maatschappij. Voor hen is van belang dat het onderwijs probeert het beste uit ze te halen. Er is ook een maatschappelijk belang: zelfredzame burgers doen minder beroep op overheidshulp en kunnen bijdragen aan maatschappelijke ontwikkeling. In het kader van de onderwijsproblematiek van de ABC-eilanden is één onderwijstaak in het bijzonder van belang. Om succesvol te zijn in het onderwijs is een goede leesvaardigheid essentieel. Want kennisuitbreiding verloopt voornamelijk via lezen. Wie niet goed kan lezen, kan op school en daarbuiten veel minder kennis en vaardigheden opdoen dan goede lezers.

Lees- en rekenvaardigheden, maar ook kennis van de wereld, zijn nodig voor allerlei zaken op huis-, tuin- en keukenniveau, zoals boodschappen doen en recepten begrijpen; afspraken maken, afstand inschatten en op tijd komen; internetbankieren, belastingzaken, hypotheekaktes, verzekeringspapieren regelen; patiënteninformatie van dokter of diëtist begrijpen; opvoedadviezen en bijsluiters bij medicijnen lezen enz. Op de werkvloer moet men werkinstructies kunnen lezen en zelf gegevens vastleggen, schriftelijk communiceren, bijscholing volgen voor doorgroeimogelijkheden enz. Ongeacht opleidingsniveau is voor iedereen van belang te kunnen googelen en daar hebben ook Papiamentstaligen recht op. Wie niet goed kan lezen, schrijven en rekenen wordt zeer beperkt in de mogelijkheden volwaardig mee te doen.

Lezen is een onderwijskerntaak

Met het leren in vakken als aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, economie enz. wordt de wereld van kinderen veel groter dan hun thuisomgeving. Een enorme hoeveelheid informatie is te vinden in talloze bibliotheken en boekhandels. Tegenwoordig met het internet binnen handbereik zijn de informatiemogelijkheden vrijwel onbegrensd. Het gaat er steeds meer om dat leerlingen leren hoe ze zelf informatie kunnen vinden. Want wie zelfstandig informatie uit al deze bronnen kan

verwerken, heeft daarmee het ticket in handen zichzelf te verrijken met kennis en levenslange ontwikkeling mogelijk te maken. Je moet wel behoorlijk leesvaardig zijn om daadwerkelijk gebruik te kunnen maken van deze onbegrensde mogelijkheden. Goed leren lezen is een kerntaak van het onderwijs.

De grote ontwikkelingen op technologisch gebied hebben ook een keerzijde. Dagelijks komen er enorme informatiestromen op ons af: via mail, social media, websites enz. Dat vraagt van mensen dat ze kunnen selecteren wat belangrijk is en wat ze kunnen overslaan. Daarnaast wordt steeds belangrijker om de talloze informatiebronnen te kunnen beoordelen. Hoe beoordeel je of hetgeen je dagelijks voorgeschoteld krijgt, berust op waarheid of totale onzin is? Ook dat vraagt om goede leesvaardigheden, maar vooral ook achtergrondkennis over allerlei onderwerpen.

Sommigen veronderstellen dat je geen kennis meer nodig hebt omdat tegenwoordig alles op internet te vinden is. Wie geen of onvoldoende kennis heeft, zal echter weinig kunnen vinden en al helemaal niet kunnen beoordelen of de kennis die anderen verspreiden wel deugdelijk is. Je kunt pas effectief zoeken op internet als je al iets van een onderwerp afweet. Voor allerlei vaardigheden als ordenen, kritisch beoordelen, samenvatten, een mening vormen en verwoorden is kennis van zaken onmisbaar. Ook voor ontwikkeling van mondelinge vaardigheden als het geven van een presentatie of het voeren van een discussie is het verwerken van kennis en informatie essentieel.

Wat is de opdracht voor het onderwijs

Alle kinderen leren thuis te spreken over dagelijkse dingen. Op school ligt de nadruk op leren spreken, lezen en schrijven over kennisonderwerpen.

De schriftelijke taal is anders dan gesproken taal: abstracter taalgebruik, lange en moeilijker zinsconstructies en ander woordgebruik.

Leesvaardigheid ontwikkelen is een complex proces waarbij veel verschillende elementen met elkaar samenhangen. De tekentjes leren ontcijferen, is slechts het prille begin. Om te interpreteren wat er staat en verbanden te leggen, moeten taalbegrip op geavanceerd niveau, een brede woordenschat, denkvaardigheden, achtergrondkennis en leesmotivatie in samenhang ontwikkeld worden. Daarvoor is nodig dat leerlingen veelvuldig in aanraking komen met schriftelijk taalaanbod en dat daarbij eveneens veel variatie in tekstsoorten geboden wordt. Voor elk onderwerp is weer andere woordkennis en achtergrondkennis nodig. En veel oefening

is nodig om kennis te verwerven uit abstracte schriftelijke taal. Wie veel en gevarieerd leest, heeft meer gelegenheid taal- en leesvaardigheden te ontwikkelen en daarop gebaseerde kennis te ontwikkelen.

Goed lezen leer je niet door oppervlakkige begrijpend lees oefeningen en leestrucjes aan te leren. Leerlingen moeten ervaren waar lezen voor dient en wat het hen allemaal brengt. Dus onderwijs moet voorzien in veelvuldig voorlezen, interesse kweken, voldoende taalbegrip en kennis van de wereld opbouwen door interactie rond interessante onderwerpen, zorgen dat er een gevarieerd leesaanbod is met voor elk kind interessante onderwerpen en voldoende onderwijstijd vrijmaken om ook echt leeskilometers te maken. Een onderwijsaanbod met een grote variatie in soorten teksten (zowel informatieve, zakelijke als literaire teksten), genres en onderwerpen is onmisbaar. Zowel voor voorlezen als zelf lezen.

Kinderen voorbereiden op de maatschappij betekent dat zij leren via lezen kennis op te doen, informatiestromen te verwerken en zich bewust te worden van valkuilen van nieuwe media. Een bredere doelstelling van onderwijs is dat het leerlingen, en toekomstige volwassenen, in staat stelt naast het onderwijscurriculum hun kennis verder uit te breiden: zelfstandig en geheel naar eigen keuze, behoeften en interesse. Dat impliceert de vrijheid eigen leeskeuzes te kunnen maken. Het onderwijs heeft vijftien jaar nodig om aan de volgende opdracht te kunnen voldoen: alle leerlingen moeten voldoende kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen zodanig dat ze vaardige lezers worden die zichzelf levenslang kunnen verrijken met meer kennis en vaardigheden. Voor gelijkwaardig onderwijs in het Koninkrijk is minimaal nodig dat ook de ABC-eilanden aan deze opdracht voldoen.

Verschil in thuissituatie

Sommige leerlingen krijgen van het thuisfront al veel mee. In talige gezinnen wordt veel voorgelezen, zijn er kranten, boeken en culturele uitstapjes. Er wordt over allerlei onderwerpen gepraat en ook buitenschoolse activiteiten leveren een schat aan ervaringen op. Leerlingen waar dat thuis allemaal niet gebeurt, hebben de school hard nodig om hun ervaringen, taal- en kennisbasis uit te breiden. Scholen doen deze leerlingen sterk tekort als zij niet de kennis van de wereld en taal- en leesvaardigheden bieden die de leerling nodig heeft om de thuisomgeving te ontstijgen.

Taal: brug of barrière? richt zich specifiek op onderwijstaken. Maar een school kan niet alles oplossen wat kinderen in de voorschoolse jaren tekortkomen. Het onderwijs worstelt met allerlei problemen waarmee kinderen de school binnenkomen. Benadrukt moet hier worden dat op de eilanden de groep kinderen in achterstandsposities relatief groot is. Zonder extra interventies om knelpunten in de thuisomgeving aan te pakken, wordt in het onderwijs de achterstand van deze groep kinderen alleen maar groter. Een maatschappij die betere onderwijsresultaten wil, investeert in goede voorschoolse ontwikkelingsmogelijkheden, naschoolse opvang, opvoedondersteuning enz. Zodat baby's en peuters die van huis uit onvoldoende meekrijgen als kleuter beter voorbereid aan hun schoolcarrière kunnen beginnen. Dat vraagt om een integraal en samenhangend beleid.

In veel landen vormt de nationale taal het middel om te komen tot kennisontwikkeling in alle educatiegebieden. In de situatie van de ABC-eilanden, waar het Papiaments de nationale taal is, is dat slechts ten dele mogelijk. Waarom is dat het geval? Zeker gezien de geschiedenis is het belangrijk goed zicht te krijgen op de knelpunten die relevant zijn voor het onderwijs. Het volgende artikel gaat daar nader op in.

4 **Knelpunten van Papiamentstalig onderwijs**

Knelpunten van kleinschalige taalgebieden

Wie kan lezen heeft toegang tot een enorme variëteit aan informatie en kennis over allerhande onderwerpen: talloze websites, tijdschriften, leesboeken (fictie en non-fictie), educatieve spelletjes, studie- en informatieboeken, wetenschappelijke publicaties, naslagwerken, handleidingen enz. Niet iedereen heeft dit privilege. In het Papiaments bijvoorbeeld bestaat 99% van deze honderdduizenden bronnen niet – noch op papier, noch online. Het is voor veel lezers waarschijnlijk nauwelijks te bevatten hoe het is om niet alles te kunnen lezen wat je zou willen of moeten lezen.

Kleinschalige talen – er zijn er duizenden op de wereld – zijn talen met relatief gezien weinig sprekers. Vanwege de kleine afzetmarkt is het vanzelfsprekend dat zij onmogelijk dezelfde enorme hoeveelheid en variatie aan kennis- en informatiebronnen kunnen produceren als grote talen. Zo ook het Papiaments. Het in de loop der jaren opgebouwde aantal Papiamentstalige publicaties staat in geen verhouding tot wat grote talen op dagelijkse basis publiceren. Op geen enkel vlak: niet voor studie en beroepsuitoefening; niet voor vrijetijdslezen en niet voor informatie op huis-, tuin- en keukenniveau. Alleen al voor de basisschoolleeftijd loopt het gigantische verschil in aanbod in de tienduizenden. Dat deze hoeveelheid en variatie in het Papiaments opgebouwd zou kunnen worden, is een mythe. Deze realiteit is wellicht voor sommigen moeilijk te aanvaarden. Gezien de vroegere koloniale minachting is van belang te benadrukken dat het hier geenszins gaat om linguïstische tekortkomingen van het Papiaments. Het Papiaments heeft zich ontwikkeld tot een volwaardige taal. Het hier aangegeven knelpunt is het logische gevolg van de financieel-economische grenzen van een kleinschalig taalgebied.

Papiamentstalige jongeren en volwassenen die slechts zijn aangewezen op Papiamentstalige bronnen worden beknot in hun vrijheid om eigen leeskeuzes te maken en zitten voor wat betreft informatievoorziening en kennisverrijking in een isolement. Alle Papiamentstaligen hebben een grote taal nodig om een gelijkwaardige ontwikkeling door te kunnen maken. Allemaal! Dus niet alleen degenen die naar het buitenland

vertrekken voor studie of werk, maar nadrukkelijk ook de meerderheid die op de eilanden blijft studeren, wonen en werken. Immers, hoe moet je in een moderne maatschappij functioneren als je jezelf in je eigen taal op geen enkel vlak afdoende kunt informeren?

Effect van kleinschaligheid op het onderwijs

Voor de uitvoering van het onderwijs heeft kleinschaligheid grote gevolgen. Want voor het creëren van leesinteresse zijn vrije leeskeuzes onontbeerlijk, maar de ‘boekenkast’ om vanaf de peuter- en kleuterjaren belangstelling voor lezen op te bouwen, bestaat in het Papiaments voor 99% niet. Noch voor school, noch voor thuis. Helaas moeten leerlingen, leerkrachten en ouders het doen met het handjevol Papiamentstalige materialen, merendeels schoolmaterialen, die niet door de vrije markt, maar door de overheid zijn geproduceerd. Er zijn onvoldoende lesmaterialen. Ze zijn er niet voor alle vakgebieden, niet voor alle leeftijden en niet voor alle schooltypes. Ook voorleesboeken, zelfleesboeken en oefenboekjes zijn mondjesmaat beschikbaar. Er zijn geen remediërende en differentiatiematerialen, educatieve of familiespelletjes, jeugdtijdschriften, softwarepakketten, (educatieve) websites, ondersteunende thuismaterialen enz.

Kleinschaligheid impliceert ook dat er geen of nauwelijks wetenschappelijk onderzoek is waarmee effect en doelmatigheid van lesmethodes of didactische aanpakken getoetst wordt, dat ontwikkeling van leerlingvolgsystemen en toetsen voor de verschillende ontwikkelingsgebieden slechts ten dele geschiedt, dat voor specifieke doelgroepen (zoals bijvoorbeeld blinden, doven en slechthorenden, moeilijk lerende kinderen, dyslectici enz.) geen of nauwelijks passende leermiddelen en leesbronnen ontwikkeld worden en dat bronnen met lesideeën, onderwijsvernieuwingen of allerlei pedagogisch-didactische tips er niet zijn. Alles wat in Europees Nederland als vanzelfsprekend wordt beschouwd, is in het Papiaments niet of slechts mondjesmaat beschikbaar.

Wat betekent het voor een leerling die opgroeit in een taal waarin er nauwelijks iets te lezen is? Hoe moet een Papiamentstalige kleuter nieuwe kennis van de wereld opdoen, over allerlei onderwerpen, als voorleesboeken en andere ontwikkelingsbronnen in het Papiaments beperkt zijn? Hoe word je dan een vaardige lezer? Hoe kun je als achtjarige de vruchten plukken van het leren lezen als je niet kan lezen wat je zelf interessant lijkt? Hoe kun je als tienjarige leren informatie te verwerken en kennis te vergaren als kennisbronnen er in jouw taal niet of nauwelijks

zijn? Hoe word je mediawijs? Veel lezen is essentieel om je woordkennis uit te breiden, maar wat gebeurt er met jouw woordenschat als er veel te weinig te lezen is?

Alle Papiamentstaligen hebben een grote taal nodig

In grote talen is de hele onderwijsketen (vanaf de peuterleeftijd!) gericht op geletterd worden, omgaan met schriftelijke taal en verwerking van informatiebronnen. De realiteit is dat de kleinschaligheid van het Papiaments een enorme impact heeft op de mogelijkheden om de leesontwikkeling te stimuleren, om vanaf jonge leeftijd allerhande informatie uit teksten te kunnen vergaren en om vanuit kennisbronnen schoolse kennis en vaardigheden te kunnen ontwikkelen. Vergeleken met het rijke en gevarieerde onderwijsaanbod in grote talen levert Papiamentstalig onderwijs verschaald en eenzijdig onderwijs op. Met het beperkte ontwikkelingsaanbod dat er is, zowel op school als thuis, lopen zelfs kleuters al kennisachterstanden op vergeleken met leeftijdgenootjes elders in het Koninkrijk.

Gemeten naar de standaard op koninkrijksniveau zal met Papiamentstalig onderwijs niet aan dezelfde kwalificaties voldaan kunnen worden en zal geen gelijkwaardig onderwijsniveau gerealiseerd kunnen worden. Kerndoelen voor Papiaments kunnen niet identiek zijn aan kerndoelen voor Nederlands in Europees Nederland omdat uitvoering ervan niet mogelijk is. Een gemis in het onderwijsdebat op de ABC-eilanden is het onderscheid dat kleinschalige talen wel gelijke status en waardering toegekend moet worden, maar helaas niet gelijke mogelijkheden hebben om dezelfde onderwijskerntaken te realiseren als grote talen.

Velen hebben het idee dat het voor kleuters wenselijk is om Papiamentstalig onderwijs te krijgen of dat het in ieder geval geen kwaad kan. De discussie gaat doorgaans over in welke taal en wanneer op latere leeftijd een overstap gemaakt moet worden. Bovenstaande knelpunten geven aan dat het probleem eigenlijk niet ligt bij de overstap naar een andere taal. Nee, allereerst gaat het om het besef dat we met voornamelijk Papiamentstalig onderwijs de leerlingen tekortdoen; zelfs ook de allerjongsten! Voor onderwijsbeleid dat Papiamentstalige leerlingen gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden biedt, moet de specifieke context van kleinschaligheid het vertrekpunt zijn.

Opdracht voor onderwijs op de ABC-eilanden

De afgelopen jaren is op alle drie de eilanden de nadruk gelegd op het ontwikkelen van Papiamentstalig les- en toetsmateriaal. Dat is echter geen oplossing voor kleinschaligheid. Kinderen leren immers niet lezen om alleen schoolmethodes te kunnen lezen of om (lees)toetsen te maken. Uiteraard is het belangrijk dat een bevolking niet alleen in een vreemde taal, maar ook in de landstaal kan lezen. Het onderwijsvraagstuk voor de eilanden reikt evenwel veel verder. Want het brede doel van leren lezen, is vrije toegang verkrijgen tot alle schriftelijke bronnen. Tot ‘alles wat gelezen en voorgelezen kan worden’. Deze realiteit legt een grote druk op het onderwijs. Want om een gelijkwaardige schoolse ontwikkeling door te kunnen maken, moeten alle Papiamentstaligen, noodgedwongen en vanaf jonge leeftijd, een grote taal op hoog niveau leren beheersen. En dit gegeven heeft een domino-effect op alle te nemen besluiten met betrekking tot de onderwijskwaliteit.

Moet het Papiaments dan maar weer uit het onderwijs verbannen worden? Natuurlijk niet! Daarmee zou men weer teruggaan naar de vorige eeuw. Het gaat om het creëren van een optimale balans tussen de talen. In het volgende artikel wordt duidelijk dat erkenning van de hierboven beschreven knelpunten juist essentieel is om verdere ontwikkeling van het Papiaments te stimuleren.

5 Onderwijsinrichting op de eilanden

Waar moet onderwijs op voorbereiden

Dat het Papiaments tegenwoordig deel uitmaakt van het onderwijs is een positieve ontwikkeling. Dat kinderen Papiamentstalig onderwijs moeten krijgen omdat het hun moedertaal is, is in wezen een oneigenlijk argument. Het zou betekenen dat voor kinderen met andere thuistalen ook moedertaalonderwijs ingericht moet worden. De moedertaal moet niet de motivering zijn. Het gaat er voor de eilanden bovenal om dat het Papiaments er de nationale taal is. Met deze vaststelling wordt ook de taak van het onderwijs zichtbaar. Want maatschappelijk gezien is het Papiaments op veel terreinen de belangrijkste taal en vanzelfsprekend moet het onderwijs de leerlingen daarop voorbereiden. Waar moet het onderwijs hen precies op voorbereiden? Welke doelen zijn er nodig, waarom en hoe worden ze bereikt? En welke invloed hebben de eerdergenoemde knelpunten van Papiamentstalig onderwijs op het bereiken van deze doelen?

Een beroepsveld waar goede Papiamentstalige vaardigheden vereist zijn, is de politiek. Politici moeten over legio onderwerpen met kennis van zaken goede besluiten nemen voor hun bevolking. De parlementen van de ABC-eilanden vergaderen al vele decennia in het Papiaments. Dat betekent dat parlementariërs en bestuurders in het Papiaments moeten kunnen debatteren, hun standpunt helder moeten kunnen verwoorden en besluiten goed moeten kunnen uitleggen aan de bevolking. Maar hoe komen zij aan de benodigde (achtergrond)kennis om zaken goed te kunnen beoordelen en tot een afgewogen standpunt te komen? Praten over onderwerpen waarover je niets weet, leidt tot meningen zonder feiten, of simpelweg een ‘gevoel’ naar voren brengen. Ook voor technici en zorgmedewerkers geldt dat zij werken in een voornamelijk Papiamentstalige omgeving. Echter, elk vakgebied is constant in beweging en over innovaties moet gelezen kunnen worden. Allerlei technische vernieuwingen, nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied, handleidingen en naslagwerken voor apparatuur, instructies met betrekking tot veiligheid en hygiëne, (online)trainingen op het gebied van automatisering, kwaliteitsverbetering, duurzaamheid enz. zijn niet in het Papiaments beschikbaar. Hoe komen studenten op het beoogde werk- en denkniveau en hoe blijven zij als werkenden up-to-date in de beroepspraktijk?

Voorwaarden voor kennisontwikkeling

Alle Papiamentstalige kinderen leren thuis spreken over alledaagse onderwerpen. Deze dagelijkse taalvaardigheid is niet het leerdoel op school. Op school gaat het om kennis uit bronnen halen en daarover communiceren (spreken, luisteren, lezen, schrijven). Om dat te leren geldt voor alle Papiamentstaligen dat zij voldoende taalbegrip in het Nederlands moeten hebben om kennisbronnen te kunnen begrijpen. Dan pas kunnen zij leren zich in het Papiaments, op geavanceerd niveau, zowel mondeling als schriftelijk uit te drukken over abstracte en complexe (kennis) onderwerpen. Een goede beheersing van het Nederlands is essentieel om in het Papiaments de taalvaardigheden te ontwikkelen die in de maatschappelijke situatie nodig zijn. Onvoldoende inzetten op het leren van het Nederlands zorgt ervoor dat de kinderen tekortschieten in hun kennisverwerving en daardoor in het Papiaments niet op geavanceerd niveau komen.

Wordt met de focus op een goede beheersing van het Nederlands de status van het Papiaments tekortgedaan? En wordt hiermee de strijd om erkenning van het Papiaments weer tenietgedaan? Nee, integendeel! Want als Papiamentstalige leerlingen op school onvoldoende kennisontwikkeling doormaken, kunnen zij als volwassene helemaal niet bijdragen aan zaken als ontwikkeling van woordenboeken en andere Papiamentstalige publicaties, het doen van onderzoek, het bepleiten van onze taalrechten bij de Raad van Europa enz. Het is essentieel dat Papiamentstaligen in hun kennis en taalgebruik gevoed worden door een goede beheersing van een grotere taal. Juist ook om toekomstige versterking, verrijking en verdere ontwikkeling van het Papiaments, als taal en als cultuuruiting, veilig te stellen.

Wat moet het onderwijs doen

De algemene trend op de ABC-eilanden is dat het kleuteronderwijs voornamelijk Papiamentstalig is met enkele uren per week het vak Nederlands. Het moment waarop de overstap naar Nederlandstalig onderwijs gemaakt wordt verschilt. Het vorige artikel maakte duidelijk dat de knelpunten al beginnen bij de peuter- en kleuterleeftijd. Papiamentstalig (kleuter)onderwijs levert in vergelijking verschaald en eenzijdig onderwijs op en moet ook al bij de allerjongsten ondersteund worden door het Nederlands. Zodat ook kleuters de kans krijgen kennis van de wereld op te doen. Hoe kan voor alle Papiamentstaligen de noodzakelijke toegang naar kennis en informatie gerealiseerd worden?

Reflectie op behoeftigheden voor hogere leerjaren geeft inzicht in te stellen doelen voor het kleuteronderwijs. Idealiter zijn kinderen op achtjarige leeftijd voldoende voorbereid om zelfstandig veel te kunnen lezen. Papiamentstalige kinderen moeten (noodgedwongen) qua woordkennis, taalbegrip, leestechiek enz. worden voorbereid op Nederlandstalige leesbronnen. Vooral Nederlandse woordkennis is onontbeerlijk. Maar Nederlandstalige achtjarigen kennen tot wel zesduizend woorden en daar zijn teksten op gebaseerd. Die hoeveelheid zullen Papiamentstaligen niet gauw halen. Als zij niet enigszins in de buurt komen van dat aantal zullen zij niets van de teksten begrijpen. En juist daardoor wordt hun mogelijkheid belemmerd om via lezen een taalspurt in het Nederlands te maken. Want veel lezen is de motor van de algehele taal- en kennisontwikkeling.

Een eenvoudige rekensom leert wat in de eerste vier schooljaren nodig is om op achtjarige leeftijd Nederlandstalige boeken te kunnen begrijpen. Ter voorbereiding moeten dan gemiddeld duizend tot vijftienhonderd Nederlandse woorden per jaar geleerd worden. Dat is zeker mogelijk. Echter niet met slechts een paar uur per week Nederlands taalaanbod. Het is overduidelijk dat de woordenschat dan nooit groot genoeg kan zijn om aan te haken bij Nederlandstalig onderwijs. Nederlandstalige teksten met een simpeler woordenschat aanbieden is geen oplossing. Die zijn voor achtjarigen veel te kinderachtig en leggen de lat structureel te laag. Dat creëert achterstanden die moeilijk in te halen zijn.

Het verwerven van een voldoende Nederlandse basiswoordenschat in de kleuterjaren is bepalend voor het verkrijgen van aansluiting met leeftijdsadequaat Nederlandstalig onderwijs. Om dat te bereiken is in het kleuteronderwijs veel meer onderwijstijd noodzakelijk dan waar het huidige beleid in voorziet. Wat zijn opvattingen en vertrekpunten in dit beleid? En waar baseert men zich op? In de volgende artikelen meer over de achtergrond van het onderwijsbeleid.

6 Onderwijsbeleid onder de loep

Meet het Koninkrijk met twee maten?

We kunnen niet over onderwijsbeleid praten zonder de in eerdere artikelen beschreven onderwijsdoelstelling en taalcontext van de ABC-eilanden nogmaals in ogenschouw te nemen. Eén van de belangrijkste onderwijskerntaken is dat leerlingen de kennis vergaren en de vaardigheden en attitudes ontwikkelen die hen in staat stellen om levenslang zelfstandig tot meer kennis en informatie te komen. Vanwege de kleinschaligheid van het Papiaments zijn (kennis)bronnen in het Papiaments beperkt, is toegang naar informatie en kennis al op jonge leeftijd grotendeels geblokkeerd en zijn er onvoldoende mogelijkheden om aan bovengenoemde kerntaken van het onderwijs te voldoen. De realiteit is dat in het Papiaments onmogelijk dezelfde kennisontwikkeling doorgemaakt kan worden die in grote talen mogelijk is. Want schaalgrootte en marktwerking bepalen voor een belangrijk deel de productie van (informatie)bronnen.

Wereldwijd zijn er naar schatting zeventuizend talen. Doorgaans verschijnen vertalingen van publicaties uit andere talen alleen in grote talen. Wellicht zijn slechts pakweg honderd van de zeventuizend talen groot genoeg om op allerlei terreinen bronnen te kunnen bieden. Uiteraard vallen het Engels en Spaans daaronder. Het is misschien voor veel lezers verrassend dat ook het Nederlands hoog scoort en in de top 40 staat van meest gesproken talen in de wereld. Deze verhoudingen laten zien dat kleinschaligheid geen uitzonderlijk fenomeen is, maar geldt voor de overgrote meerderheid van de talen op onze aardbol. In wezen staan de gevolgen van kleinschaligheid voor het inrichten van het onderwijs los van ons koloniale verleden. Want het is voor alle kleinschalige talen, met of zonder koloniaal verleden, onontbeerlijk om qua onderwijs aansluiting te verkrijgen met een grote taal. Ook in ons Koninkrijk staat het Papiaments daarin niet alleen. Het Fries, Limburgs en Nedersaksisch zijn immers ook kleinschalige regionale talen.

Wat opvalt is dat er een volledig andere bril wordt opgezet als het gaat om benodigde onderwijsinrichting voor de sprekers van de vier erkende regionale kleinschalige talen die ons Koninkrijk telt. Nederlandstalig onderwijs is de norm voor sprekers van het Fries, Limburgs en Nedersaksisch. Het gebruik in het onderwijs van deze drie kleinschalige talen wordt voornamelijk gezien vanuit het oogpunt van erkenning,

waardering en behoud van eigen taal en cultuur. Op de ABC-eilanden is het hele onderwijsbeleid opgebouwd vanuit de rotsvastе overtuiging dat leerlingen het beste af zijn met moedertaalonderwijs. Bij de vierde kleinschalige regionale taal in het Koninkrijk is daarom Papiamentstalig onderwijs het uitgangspunt. Dat is vreemd. Als moedertaalonderwijs het beste is voor leerlingen, zou dat dan ook niet het uitgangspunt moeten zijn voor de sprekers van kleinschalige regionale talen in Europees Nederland? Worden die leerlingen tekortgedaan met onderwijs dat niet in hun moedertaal plaatsvindt? Of meet het Koninkrijk met twee maten?

Kleinschaligheid ontbreekt in beleid

Wie de stapels documenten met betrekking tot onderwijsbeleid op de ABC-eilanden onderzoekt, zal ontdekken dat de voor het onderwijs cruciale factor van de kleinschaligheid van het Papiaments nergens wordt benoemd, noch bevraagd. Helemaal nergens? Ja, helemaal nergens. Niet in de talloze documenten voor nieuw te ontwikkelen onderwijsbeleid, niet in onderzoekopdrachten, niet in adviesrapporten, niet in wetenschappelijke en promotieonderzoeken, niet in inspectierapporten, niet in nulmetingen, niet in pilots en ook niet in implementatietrajecten. De veronderstelling is kennelijk dat onderwijs in kleinschalige en grote talen dezelfde onderwijsresultaten oplevert. Dit is onjuist. Er wordt hier (stilzwijgend) iets van het Papiaments verwacht dat niet waargemaakt wordt.

In de grote hoeveelheid beleidsstukken zijn cruciale zaken onvoldoende uitgediept en uitgewerkt om het standpunt te onderbouwen dat Papiamentstalig onderwijs de basis moet zijn. Er is geen uitwerking op wat de rol van taal is bij het leren en de invloed van de kleinschaligheid van het Papiaments bij uitvoering van deze rol. Hoe kunnen Papiamentstalige leerlingen kennis opdoen en taal- en leesvaardigheden ontwikkelen als evident is dat de hiervoor benodigde Papiamentstalige (kennis)bronnen ontbreken? Hoe zal Papiamentstalig onderwijs leiden naar een binnen het Koninkrijk gelijkwaardig niveau van kennis en vaardigheden als de hiervoor benodigde (kennis)bronnen ontbreken? Deze vragen worden niet gesteld, noch het antwoord beschreven.

Volgens het uitgestippelde beleid wordt het onderwijs in latere schooljaren (het moment van overstappen is wisselend) voornamelijk Nederlandstalig. Relevante vragen zijn daarom: welk niveau van Nederlandse taalbeheersing hebben leerlingen nodig op het moment dat de beoogde overstap naar het Nederlands gemaakt wordt? Over welke Nederlandse

taal- en leesvaardigheden moeten zij beschikken om Nederlandstalig onderwijs te kunnen volgen? Welke omvang van Nederlandse woordkennis is vereist om Nederlandstalige boeken voor een bepaalde leeftijd te kunnen begrijpen? Hoeveel onderwijstijd hebben leerlingen nodig om deze Nederlandse woordenschat en Nederlandse taal- en leesvaardigheden te ontwikkelen? Dergelijke vragen worden in de beleidsstukken niet gesteld, laat staan beantwoord.

Er is geen beschrijving van hoe de taalsituatie op de eilanden afwijkt van Europees Nederland, hoe dit de aansluiting met Nederlandstalig onderwijs bemoeilijkt en welke doorwerking de taalsituatie heeft voor het realiseren van een gelijkwaardige onderwijskwaliteit. Uit de documentatie blijkt niet dat men zich ervan bewust is dat voor aansluiting veel onderwijstijd in het Nederlands nodig is. Evenmin is een onderbouwde verantwoording van het te volgen didactische proces om de noodzakelijke (tussen)doelen te behalen afdoende uitgewerkt. Het kunnen bereiken van een goede aansluiting tussen Papiamentstalig en Nederlandstalig onderwijs wordt aldus nergens aannemelijk gemaakt. Wordt hier verondersteld dat het één vanzelfsprekend leidt tot het ander? Dat is niet de realiteit: een goede aansluiting is in het geheel niet vanzelfsprekend en moet gedegen en minutieus worden uitgestippeld. De prangende vraag die onbesproken blijft: is het waar dat voornamelijk Papiamentstalig onderwijs in de basis zorgt voor een betere Nederlandse taalbeheersing op latere leeftijd? Hoe dan?

Zonder overtuigende inhoudelijke onderbouwing en gedegen uitwerking van benodigde didactische stappen om (tussen)doelen te bereiken en aansluiting te bewerkstelligen is het beginsel 'Papiamentstalig onderwijs als basis' een lege stelling. Hoe zijn we eigenlijk op dit pad beland? Om dat te begrijpen moeten we zeventig jaar terug in de tijd. De eilanden hebben zich de afgelopen decennia veelvuldig vastgehouden aan organisaties als Unesco en Unicef. Daarover gaat het volgende artikel.

7 Invloed van internationale organisaties

Een nieuwe richting voor ex-koloniën

Na de Tweede Wereldoorlog waren overal in de wereld processen gaande van dekolonisatie en meer autonomie voor (ex)koloniën. Het is in dat tijdsgewricht dat Unesco in 1953 een rapport uitbracht over onder meer het gebruik van minderheidstalen in het onderwijs van (ex)gekoloniseerde gebiedsdelen. Tot dan was in deze gebiedsdelen doorgaans de taal van het (voormalig) moederland leidend in het onderwijs, maar met dit rapport werd in delen van de niet-westerse wereld een nieuwe richting ingeslagen. In het rapport werd namelijk de stelling geponeerd dat het vanzelfsprekend was dat leerlingen het beste af zijn met onderwijs in hun moedertaal. Deze stelling is in 1976 herhaald in een rapport voor de (destijds nog) Nederlandse Antillen. In de loop der jaren zijn er legio *agreements, declarations en statements on language policy* verschenen van internationale organisaties als Unesco, Unicef, Wereldbank enz. die een lans breken voor moedertaalonderwijs.

Overeenstemmend met bovenstaande uitspraken heeft men zich de afgelopen zeventig jaar op alle zes eilanden van de (voormalige) Nederlandse Antillen ingespannen om moedertaalonderwijs voor elkaar te krijgen. Het tijdspad voor ontwikkeling en invoering loopt per eiland een beetje uiteen, maar de richting is hetzelfde.

Intuïtief zullen velen de idee dat leerlingen het beste in de moedertaal les krijgen omarmen. Het is immers logisch dat het makkelijker is een kind iets duidelijk te maken als het kind de taal waarin dat gebeurt goed begrijpt. Daar moet de discussie niet over gaan. De beginsituatie van leerlingen is een gegeven waar het onderwijs weinig invloed op heeft. En natuurlijk moet het onderwijs rekening houden met alles waarmee kinderen de school binnenkomen. Niet alleen qua taalvaardigheden, maar ook op andere terreinen. Met inachtneming van de beginsituatie, is het doel van onderwijsbeleid dat de gewenste eindtermen bereikt worden. Het kunnen uitvoeren van onderwijskerntaken en het kunnen bereiken van allerlei ontwikkelingsdoelen en eindtermen waar men in het onderwijs naar toe moet werken, is dan ook een cruciale factor voor op te stellen beleid.

Om kennis te verwerven, vaardigheden te ontwikkelen en eindtermen te bereiken, hebben sprekers van een kleinschalige taal geen ander alternatief dan al op jonge leeftijd schriftelijke bronnen te leren begrijpen in een grote taal. Deze leerlingen leren die andere taal niet vanzelf. Het is de taak van het onderwijs hen die te leren, zodanig dat zij dezelfde onderwijsdoelen kunnen behalen als hun leeftijdgenoten die een grote taal (als moedertaal of anderszins) beheersen. En juist daarin moet het uit te stippelen beleid voorzien. Is voornamelijk moedertaalonderwijs dan nog steeds het beste voor de leerlingen, wetende dat deze leerlingen een overstap naar een grote taal zullen moeten maken, omdat er in hun moedertaal nauwelijks lesmateriaal bestaat?

Kleinschaligheid ontbreekt ook internationaal

In het vorige artikel is beschreven dat cruciale vragen en aandachtspunten ontbreken in het onderwijsbeleid van de ABC-eilanden. Wie zich verdiept in de documentatie van gerenommeerde en gerespecteerde internationale organisaties als Unesco, Unicef, Wereldbank enz. ontdekt daar hetzelfde manco. Ook daar doet men alsof grote talen en kleinschalige talen dezelfde onderwijsmogelijkheden hebben. De focus ligt zodanig op de moedertaal dat men uit het oog verliest wat het grotere doel is van onderwijs en wat leren lezen voor een leerling moet opleveren. Eerder is de complexiteit van het leren lezen beschreven. Vanuit dat oogpunt klinkt het moedertaaladvies als: kennis uit kennisbronnen verwerven kun je het beste leren in een taal waarin op allerlei terreinen zeer weinig (kennis) bronnen voorhanden zijn.

In de internationale documentatie wordt nergens afdoende uitgewerkt wat onderwijskerntaken zijn, wat kwalitatief goed onderwijs moet inhouden, welke doelen daarbij gesteld moeten worden en welke elementen bepalend zijn om het beoogde niveau te kunnen behalen. Laat staan dat men oplossingen aandraagt om ervoor te zorgen dat ook het onderwijs aan sprekers van kleinschalige talen aan zijn kerntaken kan voldoen. Het heeft er alle schijn van dat men voor onderwijs in de niet-westerse wereld genoeg neemt met lagere kwaliteitsstandaarden dan in de westerse wereld.

Wat is de onderwijsambitie voor ex-koloniën?

Wetenschappelijk onderzoek in de westerse wereld wijst al decennialang uit dat veel lezen op allerlei terreinen grote invloed heeft, onder meer op het ontwikkelen van allerlei taal-, lees- en denkvaardigheden, op de mogelijkheid om kennis substantieel uit te breiden, op een kansrijke

schoolloopbaan en op het verwerven van een goede maatschappelijke positie. Het rijke westen hoeft niet na te denken over beschikbaarheid van leesbronnen; die zijn er immers in overvloed. Onderzoek en debat gaan daar onder meer over de vele en uiteenlopende factoren die van invloed zijn op het creëren van vaardige lezers en benodigde aanpakken.

In de documentatie met betrekking tot ex-koloniën lijkt echter het debat over andere zaken te gaan. Veelal is niet duidelijk op te maken wat de vertrekpunten en ambities zijn. Niet duidelijk is of het gaat om het creëren van een goed opgeleide bevolking of dat het promoten en beschermen van minderheidstalen de insteek is. Minderheidstalen, zoals ook het Papiaments, zijn ons culturele werelderfgoed. Daarom moeten we als mensheid deze talen beschermen, promoten en voor uitsterven behoeden. Het onderwijsvraagstuk vraagt evenwel een andere analyse en aanpak. Beide vraagstukken zijn voor landen in ontwikkeling van groot belang, maar als zij met elkaar verward worden, belemmert dat een effectieve aanpak voor beide (!) vraagstukken.

De prangende vraag die boven het geheel blijft hangen is: wat is de onderwijsambitie voor landen die eeuwenlang gekoloniseerd zijn geweest? De achterstanden zijn veelal groot, maar wordt – op termijn – eenzelfde ontwikkelingsniveau als hun voormalige moederlanden nagestreefd? Want dan moeten sprekers van kleinschalige talen al op jonge leeftijd in ieder geval één van de grote talen op hoog niveau leren beheersen. Maar als landen in ontwikkeling daar niet naar streven, is het effect dat zij per definitie achterblijven bij hun voormalig moederland. Dat houdt oude (koloniale) machtsverhoudingen in stand.

Uit de documentatie van instituten als Unesco, Unicef, Wereldbank enz. blijkt niet dat men zich bewust is van het effect van de schaalgrootte van talen op de ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen. En dit hiaat heeft grote invloed op de opzet van (wetenschappelijke) onderzoeken en opstelling van beleidsadviezen. Het onderwijsbeleid op de ABC-eilanden verwijst regelmatig naar wetenschappelijk onderzoek waarin bewezen zou zijn dat moedertaalonderwijs het beste is voor de leerlingen. Het volgende artikel laat zien dat dit wetenschappelijk onderzoek niet als bewijs kan dienen voor het huidige onderwijsbeleid.

8 Wetenschappelijk bewijs

Aandachtspunten voor wetenschappelijk onderzoek

Wanneer kunnen we resultaten van onderzoek op onze eigen situatie toepassen en wanneer kan dat niet? Wat moeten we in ieder geval vergelijken voordat we claimen dat een bepaald onderzoek ons onderwijsbeleid rechtvaardigt? Het is onmogelijk in deze serie de talloze onderzoeken uitgebreid te beschouwen. Daarom volsta ik hier met een aantal aandachtspunten en voorbeelden die inzicht geven waar het aan schort.

Ten eerste moet duidelijk zijn waar het onderzoek precies over gaat. Diverse rapporten gaan eigenlijk niet over onderwijs, maar over (post) koloniale problematiek, culturele identiteit, erkenning en promoten van minderheidstalen, uitsterven van talen, taalattitudes enz. Een voorbeeld is onderzoek naar taalgebruik. Men onderzoekt in welke situaties burgers bepaalde talen gebruiken, in welke taal ze het liefst spreken, lezen, televisiekijken enz. Meer inzicht in de taalvoorkeuren van burgers is vast ergens nuttig voor. Maar met conclusies over de inrichting van het onderwijs moet men voorzichtig zijn. Want dat Papiamentstalige burgers het liefst lezen in hun eigen taal is vrij logisch, maar geen 'bewijs' voor hoe het onderwijs eruit moet zien. Degenen die in hun voorkeurstaal weinig leesmogelijkheden hebben, zijn erbij gebaat dat het onderwijs hen leesvaardig maakt in een grote taal.

Ten tweede is de onderwijsambitie van belang: welk doel heeft men voor ogen? Kinderen van jager-verzamelaars in Tanzania moeten, om in hun leefomgeving te overleven, in ieder geval leren eetbare knollen te onderscheiden en speren te maken. Kinderen in vissersgemeenschappen in Zuidoost-Azië moeten om te overleven leren vissen en de vis op de markt kunnen verkopen. Wat moeten kinderen op de ABC-eilanden leren om hun plek in de maatschappij te verwerven? Hoe moeten zij zichzelf levenslang kunnen redden? Om daar succesvol te kunnen zijn in het onderwijs moeten zij in ieder geval leren via lezen kennis en vaardigheden op te doen. Onderzoeken die niet zijn opgezet om deze onderwijsdoelstelling te bereiken, kunnen we niet gebruiken.

De Unesco-slogan *Education for all* bijvoorbeeld zet niet in op kwaliteit, maar vooral op participatie. Dat kan wel voor een ander deel van de wereld

als uitdaging gelden, maar voor landen in ons Koninkrijk is deze ambitie beslist ondermaats. Daar is immers al decennia een zeer hoge participatiegraad.

Unesco en de Wereldbank pleiten onder meer voor alfabetiseren in de moedertaal. Analfabetisme uitbannen is een loffelijk streven. Maar wat is het grotere doel daarvan? Iedereen kan leren om tekens te verklanken. Maar wie alleen kan lezen in een kleinschalige taal is quasi-analfabeet. Dat iemand die eenmaal in zijn moedertaal letters heeft leren verklanken ook zomaar teksten begrijpt in een andere taal is een mythe. Eerder is beschreven dat er bij leesvaardigheid veel van elkaar verschillende factoren komen kijken waarbij vooral de onderlinge samenhang van belang is. Sprekers van kleinschalige talen moeten een vaardige lezer worden in één van de grote talen en uit de documentatie blijkt niet dat Unesco een recept heeft voor deze lange termijn doelstelling. Korte termijn onderzoek naar alfabetisering zegt weinig over het bereiken van doelen op lange termijn. Dit is een belangrijk punt voor de ABC-eilanden. Want ook als kinderen vlot hebben leren lezen in het Papiaments, brengt dat gegeven hen nog geen stap verder bij 'alles kunnen lezen wat er te lezen valt'. De opzet van onderzoek op de ABC-eilanden laat zien dat men zich hiervan niet bewust is.

Ten derde is de context van belang. Wat werkt in Europa, Amerika of Afrika kan niet zomaar overgezet worden naar de eilanden. Als bijvoorbeeld onderzoek in Miami uitwijst dat Spaanstalige migrantenkinderen sneller tot lezen komen in hun eigen taal kunnen we dat onderzoek niet voor de ABC-eilanden gebruiken. Want het Spaans is een van de grotere talen ter wereld en Spaanstalige lezertjes hebben een enorme keuze in wat ze graag zouden willen lezen. Papiamentstalige lezertjes die geen andere taal kennen, hebben deze keuzevrijheid niet en kunnen lang niet evenveel lezen. Daarom zijn onderzoeken waar het vraagstuk van kleinschaligheid van talen niet wordt meegenomen, in onze context niet bruikbaar.

Ten vierde komt veelal onderzoek en rapportage niet overeen met algemeen geaccepteerde normen en inzichten uit de westerse wereld. In rapporten van Unicef voor de eilanden bijvoorbeeld wordt leesvaardigheid niet beschreven, noch gemeten, maar vastgesteld aan de hand van het aantal jaren genoten onderwijs. Echter, dat een kind zes jaar op de basisschool heeft gezeten zegt niets over of en in welke mate het kan lezen.

Met de beleidsdocumenten van Unesco *If you don't understand how can you learn?* en de Wereldbank *Loud and clear: Effective Language of Instruction Policies for Learning* wordt moedertaalonderwijs gepromoot. In onderzoeken die worden gepresenteerd als onderbouwing dat leerlingen niet kunnen leren als zij de taal niet begrijpen, vergelijkt men veelal leerlingen die onderwijs krijgen in de moedertaal met leerlingen die onderwijs krijgen in een andere taal waar ze niet afdoende in onderwezen zijn. Het is dan logisch dat de laatste groep minder goed uit deze vergelijking komt. Dergelijk onderzoek is echter geen 'bewijs' dat kinderen moedertaalonderwijs moeten krijgen. Het zegt vooral dat het onderwijs niet heeft gedaan wat het zou moeten doen. Namelijk zorgen dat leerlingen het onderwijs in die andere taal wel begrijpen. Pas als kinderen terdege zijn onderwezen in een vreemde taal kun je vergelijken welke aanpak het beste werkt. En ook hier geldt dat het moet gaan om de lange termijn doelen.

Het is vooral een kwestie van perspectief. Men gaat ervan uit dat een kind niet kan leren in een andere taal, maar dat kunnen kinderen wel. Maar dan moet het onderwijs er wel voor zorgen dat het kind de taal goed leert en daar ontbreekt het aan.

Tot slot, en dat zal de lezer wellicht verbazen, moet duidelijk zijn dat de eerdergenoemde stellingen van Unesco uit 1953 en 1976 niet onderzocht zijn en dus ook niet bewezen. Velen rechtvaardigen hiermee moedertaalonderwijs, maar stellingen zijn geen wetenschappelijk bewijs. Het was een idee; men vond het vanzelfsprekend dat moedertaal het beste zou zijn. Dat idee is door de eilanden vastgehouden en omarmd. Vanuit een academische houding zou men zich moeten afvragen of de stelling misschien ook niet waar kan zijn. Echter, de mantra van moedertaalonderwijs is en wordt nog steeds kritiekloos voor waar aangenomen. Bovenstaande beschrijving geeft aan dat ook wetenschappelijk onderzoek wordt opgezet vanuit die overtuiging. Daarnaast worden in de decennialange discussies over de onderwijstaal voortdurend politieke stellingen over rechten (mensenrechten, taalrechten, rechten van minderheden) verward met vermeende wetenschappelijke bewijsvoering.

Wie de vele studies, reviews en rapportages van de afgelopen decennia uitpluist, komt tot de schokkende conclusie dat, vanuit bovenstaande mantra van moedertaalonderwijs, het Papiamentstalig onderwijs is ingevoerd zonder enig empirisch bewijs dat hiermee op termijn de

onderwijsresultaten voor de ABC-eilanden zullen verbeteren. Ter rechtvaardiging worden allerlei onderzoeken aangehaald waarbij overduidelijk is dat de context, onderwijsambities, leerdoelen enz. niet overeenkomen met de realiteit op de ABC-eilanden, noch met standaardnormen uit de westerse onderwijswereld. Het effect van schaalgrootte van een taal is dermate bepalend voor het kunnen uitvoeren van cruciale onderwijskerntaken dat dit niet terzijde geschoven kan worden. Alle onderzoeken die niet uitgaan van de realiteit van kleinschaligheid zijn onbruikbaar voor onze situatie. Want als de vraagstelling van de onderzoeken niet is gericht op deze specifieke context, is het 'bewijs' dat deze onderzoeken leveren een onterechte claim die valse verwachtingen schept.

Hoe komt het toch dat er geen oog is voor de specifieke onderwijsproblematiek van kleinschalige talen? Het volgende artikel zal een aanzet doen deze puzzel verder te ontrafelen.

9 Onderscheid in vakgebieden

Geen onderwijskundige analyse

Noch in lokale, noch in internationale beleidsdocumenten en onderzoeken is terug te vinden dat met kleinschalige talen de mogelijkheid zeer belemmerd wordt om op allerlei terreinen kennis op te doen en cruciale vaardigheden te ontwikkelen. Dat is vreemd: ontwikkelen van kennis, vaardigheden en attitudes is toch juist de bedoeling van onderwijs? Waarom worden deze aspecten stelselmatig over het hoofd gezien?

Beïnvloed door het koloniale verleden was en is de onderzoeksinsteek voor een deel vanuit het oogpunt van emancipatie: van taal, identiteit en cultuur. Veelvuldig zijn allerlei aspecten van het Papiaments beschreven: ontstaansgeschiedenis, grammaticale kwesties, de koloniale minachting, de emancipatiestrijd enz. Het succesvolle emancipatietraject van het Papiaments, als taal en als cultuuruiting, is mede te danken aan deze uitgebreide documentatie. Hoewel deze documenten uitstekende analyses zijn op het gebied van linguïstiek, antropologie en sociale, economische, culturele en politieke geschiedenis beantwoorden deze studies niet de situationele vraag met betrekking tot onderwijs.

Hoe moet het onderwijs in de specifieke situatie van de ABC-eilanden eruitzien om leerlingen dezelfde onderwijskansen te bieden als hun leeftijdgenootjes elders in het Koninkrijk, wetende dat de benodigde schriftelijke bronnen in hun moedertaal zeer beperkt aanwezig zijn? Hoe krijgen Papiamentstalige leerlingen een hoog niveau in een taal die niet hun thuistaal is?

Dat Papiamentstalige kinderen in het verleden niet succesvol waren in op Nederlandse leest geschoeid onderwijs is duidelijk. Echter, wat stelselmatig ontbreekt is een onderwijskundige analyse hoe in deze specifieke situatie de onderwijsdoelen (ontwikkeling van kennis, vaardigheden, attitudes) toch bewerkstelligd kunnen worden. Hoe kan het zijn dat hiervoor geen aandacht is?

Verschil in vakgebieden en expertise

De onderwijsaanpak op de ABC-eilanden komt voornamelijk voort vanuit het vakgebied van de taal- en cultuurstudies. In dit vakgebied bestudeert men diverse aspecten van een bepaalde taal, zoals de taalstructuur (grammatica en spelling), haar ontstaansgeschiedenis, taalgebruik van de

sprekers, literaire werken en andere culturele zaken, maatschappelijke verschijnselen enz. Ook in de schoolvakken Taal (Papiaments, Nederlands, Engels, Frans, Duits, Spaans enz.) gaat het om dergelijke aspecten.

De belangrijkste onderwijsfunctie van taal is dat je via taal (spreken, luisteren, lezen, schrijven) kennis overdraagt en schoolse vaardigheden ontwikkelt. Dat heeft niets te maken met internationale Neerlandistiek, de problematiek van meertalige gemeenschappen en allerlei letterkundige en literaire zaken die in het vakgebied van de taal- en cultuurstudies bestudeerd worden. Want in deze onderwijsfunctie is taal niet een apart schoolvak, maar vormt het de voorwaarde om in alle andere schoolvakken ontwikkeling van kennis, vaardigheden en attitudes mogelijk te maken. Op de ABC-eilanden gaat het erom hoe juist deze expliciete onderwijsrol invulling moet krijgen. En dat is niet de expertise van het vakgebied van de taal- en cultuurstudies, maar van de onderwijswetenschappen.

In dat multidisciplinaire vakgebied – onderwijskunde, didactiek, onderwijsbestuur, leermiddelenontwikkeling, gedragswetenschappen als (ortho)pedagogiek, (neuro)psychologie enz. – ligt de focus niet op bestuderen van ‘de taal’, maar op studie van ‘het leren’. Hier gaat het wél over wat kennis is en hoe je kennis in meerdere jaren opbouwt. Over schoolse ontwikkeling en het verwerven van (basis)vaardigheden als lezen, rekenen, schrijven enz. Over de hiervoor noodzakelijke taalbeheersing. Over hoe (jonge) kinderen leren en over de werking van het brein bij het leren. Over de samenhang tussen taal-, lees- en denkvaardigheden en over de kennisbasis hierover. Over effectieve pedagogisch-didactische benaderingen en over professionalisering van leraren.

Hoewel ze niet strikt gescheiden zijn, geeft bovenstaand onderscheid in vakgebieden wel meer inzicht in waarom de bedoeling van onderwijs steeds gemist wordt. Want het perspectief, de uitgangspunten en ook de expertise waarmee vanuit deze vakgebieden naar ‘taal’ wordt gekeken verschilt hemelsbreed. Voor de leek is waarschijnlijk moeilijk te doorgronden of taal als apart vak wordt neergezet of als instrument voor algemene ontwikkeling. Daarom hieronder een aantal voorbeelden die het verschil in perspectief weergeven.

Onjuist perspectief op taal in het onderwijs

Omdat maatschappelijk gezien het Papiaments de belangrijkste taal op de eilanden is en het Nederlands slechts op enkele domeinen van belang is, is de redenering dat het Papiaments ook in het onderwijs de boventoon moet

voeren. De maatschappelijke positie van een taal is echter niet bepalend voor wat er in het onderwijs nodig is. Want met de taal die maatschappelijk gezien de boventoon voert kunnen helaas, vanwege de kleinschaligheid, de onderwijsdoelen (ontwikkeling van kennis, vaardigheden en attitudes) niet bereikt worden. Voor het onderwijs is dus een andere rolverdeling vereist.

Vanuit de zienswijze van de taal- en cultuurstudies worden talen stelselmatig gezien als aparte, op zichzelf staande vakken op het rooster. Zo ook het Nederlands. En omdat het Nederlands voor de meeste leerlingen een vreemde taal is, is de redenering dat doelstelling en didactiek ingericht moeten worden volgens het vreemdetalenonderwijs, waarbij taal slechts een schoolvak is. Vanuit deze benadering meent men voor het leren van het Nederlands in de eerste schooljaren te kunnen volstaan met maar enkele uren per week het schoolvak Nederlands.

Echter, in het onderwijs vervult het Nederlands momenteel een functie die fundamenteel verschilt van de communicatiefunctie van andere vreemde talen die geleerd moeten worden. Het Nederlands heeft een kennisfunctie. Immers, het is via het Nederlands dat leerlingen alle vakkennis en schoolse vaardigheden moeten ontwikkelen. Dat geldt niet voor de andere te leren talen. Omdat de functie en doelstelling van het Nederlands afwijkt van het doel van het vreemdetalenonderwijs, is een benadering en aanpak vanuit het vreemdetalenonderwijs in deze situatie niet toereikend en niet passend. De huidige onjuiste positionering heeft een doorwerking naar alle hogere vormen van onderwijs, waar eenmaal opgelopen achterstanden nauwelijks in te halen zijn.

De afwijkende functie van het Nederlands in het onderwijs vereist een fundamenteel andere aanpak voor het Nederlands, met andere doelstellingen en een andere didactiek om die te bereiken. Hoewel het Nederlands in de beginsituatie van kleuters zeker als vreemde taal is aan te merken, kan dat uiteraard niet vijftien schooljaren lang zo blijven. Het Nederlands moet zo snel mogelijk niet meer zo vreemd zijn voor de leerlingen.

Het Papiaments kan de onderwijsfunctie met betrekking tot kennisontwikkeling niet dragen. Tekenend voor de afwijkende onderwijssituatie is ook dat er onvoldoende literaire werken in het Papiaments verschijnen om in het voortgezet onderwijs het vak vorm te geven zoals in andere talen gebruikelijk is. Invulling van het Papiaments

louter volgens de klassieke indeling van Taal als schoolvak doet onvoldoende recht aan de positie van het Papiaments als nationale taal. Hier is een andere afweging nodig. Afwijkend is eveneens dat voor culturele doelen in het schoolvak Nederlands een andere afweging op haar plaats is; de eilanden hebben immers hun eigen cultuur.

Het onderwijs op de ABC-eilanden is opgezet volgens de westerse hokjes van moedertaal-, tweedetaal- en vreemdetalenonderwijs. Echter, de talen hebben in deze context afwijkende kenmerken. Westerse hokjes zijn zowel voor Papiaments als Nederlands problematisch en niet passend. Deze situatie vraagt om maatwerk vanuit een ander perspectief.

Geen linguïstisch maar onderwijskundig vraagstuk

Vanuit het perspectief van de taal- en cultuurstudies is de afwijkende en cruciale rol van het Nederlands al decennia niet gezien en niet opgemerkt. Een oplossing voor betere onderwijsresultaten zal ook niet uit dat vakgebied komen. De aanvliegroute vanuit een bonte verzameling van vakgebieden – (koloniale) geschiedenis, antropologie, taal- en cultuurstudies enz. – geldt ook voor internationale literatuur over ex-koloniën. De omvangrijke en veelzijdige expertise uit de onderwijswetenschappen in de westerse wereld over benodigde aanpassingen en effectieve interventies is er niet terug te vinden. Dat vreemdetaaldocenten, linguïsten, antropologen, wereldbankeconomen, juristen, ict'ers enz. in toonaangevende rapporten voorschrijven hoe het onderwijs ingericht moet worden, is op z'n zachtst gezegd apart. Wie referenties en literatuurlijsten van ex-koloniale gebiedsdelen en de westerse onderwijswereld met elkaar vergelijkt, bekruipt het gevoel dat deze twee werelden langs elkaar heen schuiven en niet van elkaars bestaan op de hoogte zijn.

Voor de meeste mensen is het onderscheid in medische specialismen duidelijk: we weten wanneer we bij de kaakchirurg of bij de hartchirurg moeten zijn. Hoewel minder duidelijk afgebakend, bestaan dergelijke specialismen ook in de onderwijswereld en in de taalwetenschappen. De specialisten die nodig zijn voor het onderwijs in de specifieke context van de ABC-eilanden moeten expertise hebben op het gebied van ontwikkelen van schoolse kennis en (basis)vaardigheden.

10 Nederlandstalig onderwijs is niet Nederlandstalig

Nederlands leren is een onderwijstaak

Op papier speelt het Nederlands in het onderwijssysteem op de ABC-eilanden een prominente rol. Een goede beheersing van het Nederlands is fundamenteel, want volgens het opgestelde onderwijsbeleid krijgen de leerlingen op enig moment vrijwel alle vakken, toetsen en examens in het Nederlands. In veel discussies over magere onderwijsresultaten krijgt het Nederlands de schuld. Met als argument dat deze taal voor Papiamentstalige kinderen een vreemde taal is. Dat laatste klopt: de gemiddelde Papiamentstalige kleuter heeft tot het bereiken van de schoolleeftijd inderdaad nauwelijks Nederlands gehoord. Maar wacht eens even... onderwijs moet kinderen toch iets leren wat ze thuis niet leren? Daarvoor gaan ze toch naar school? Het is toch juist het onderwijs dat ervoor moet zorgen dat de kinderen Nederlands leren? Het kan dan toch niet zo zijn dat na vijftien schooljaren het Nederlands voor de kinderen nog steeds een 'vreemde' taal is? Het onderwijs heeft vijftien keer tweehonderd schooldagen keer vijf uur is vijftienduizend onderwijsuren tot zijn beschikking. Hoe kan het zijn dat het merendeel van de leerlingen het voor hen cruciale Nederlands nog steeds niet beheerst? Na vijftien jaar! Hoe worden dan de duizenden onderwijsuren ingevuld?

Op de ABC-eilanden is het leren van het Nederlands een specifieke schooltaak. Net als leren lezen, rekenen en schrijven. Juist omdat het Nederlands in de thuisomgeving nauwelijks een rol speelt, moet het onderwijs extra mogelijkheden inbouwen om te kunnen leren wat thuis niet geleerd wordt, maar wel nodig is. Dat sporters en musici vele uren moeten oefenen om goed te worden in hun sport of op hun instrument vindt iedereen normaal. Dat geldt ook voor het leren van een nieuwe taal. Om goed Nederlands te kunnen leren op het hoge niveau dat nodig is, moeten Papiamentstalige kinderen de kans krijgen de taal veel te gebruiken. Niet alleen in het schoolvak Nederlands, maar ook in andere vakken en schoolse activiteiten. Ze moeten het Nederlands veel horen en spreken. Daarbij hoort ook veel (voor)lezen en zelf schrijven.

Waar gaat het mis

Wie veelvuldig in de lespraktijk rondloopt – en dat heb ik honderden keren gedaan – ziet en hoort echter dat er nauwelijks Nederlands wordt gesproken met de leerlingen. Ook niet als dat officieel wel moet en zelfs niet tijdens het vak Nederlands! We moeten helemaal niet verbaasd zijn dat het merendeel van de leerlingen na vijftien jaar onderwijs het Nederlands nog nauwelijks beheerst. Want dat zij Nederlandstalig onderwijs krijgen, is een mythe die slechts op papier bestaat.

De stellige overtuiging dat het Nederlands de boosdoener is, verdoezelt waar het mis gaat. Het is een kwestie van perspectief. Het probleem is namelijk niet dat Papiamentstalige kinderen geen Nederlands zouden kunnen leren. Het probleem is dat het onderwijs op de eilanden niet in staat blijkt alle Papiamentstalige kinderen het fundament te leren dat zij nodig hebben om zichzelf te kunnen ontwikkelen. En elke architect, aannemer of bouwvakker weet: als het fundament niet deugt, stort het gebouw op enig moment in. In het (koloniale) verleden had het onderwijsbouwplan geen goed fundament. Destijds was er weliswaar wel veel meer Nederlands taalaanbod, maar het onderwijs was ingericht alsof het Nederlands de moedertaal was. Er waren onvoldoende effectieve aanpassingen om ervoor te zorgen dat alle Papiamentstalige kinderen de voor hen onbekende taal goed konden leren.

De aandachtspunten in de vorige artikelen laten zien dat het huidige onderwijsbouwplan constructiefouten heeft in de opzet en uitvoerbaarheid. Dat biedt de leerlingen evenmin een beter perspectief. Met het huidige bouwplan leren ze op school geen behoorlijk Nederlands, maar gedurende hun hele schoolloopbaan en het eindexamen worden zij er wel op afgerekend. Als Papiamentstaligen vijftien jaar lang ‘Nederlandstalig’ onderwijs hebben gehad en ervaren dat ze het dan toch nog steeds niet kunnen, is het logisch dat ze een hekel hebben aan het Nederlands. Dat zovelen in conversaties vrijwel meteen overschakelen naar het Engels tekent de onmacht zich behoorlijk uit te drukken in de taal die ze zogenaamd vijftien jaar op school hebben geleerd.

Consequenties voor leraren

Hoe zit het met de leerkracht, degene die het bouwplan moet uitvoeren? Waarom spreken leerkrachten eigenlijk zo weinig Nederlands met hun leerlingen? Onder de uiteenlopende redenen springen er drie in het oog. Ten eerste is de mantra van moedertaalonderwijs hun zowel op de opleiding als in de beroepspraktijk met de paplepel ingegoten. Stelselmatig

is leraren geleerd dat moedertaalonderwijs het beste is voor kinderen. Vanuit deze overtuiging menen zij het goed te doen door Papiaments te spreken met hun leerlingen.

Ten tweede is leerkrachten noch op de opleiding, noch in nascholing geleerd hoe zij effectief kunnen lesgeven in een taal die niet de thuistaal is van de leerlingen. En hoe zij in zo'n situatie toch de algemene onderwijsdoelen kunnen behalen. Aangezien het beleid hier decennialang niet in heeft voorzien, is het overgrote deel van de leraren, inclusief ook diegenen die leraren moeten opleiden of nascholen, daarin handelingsverlegen en onmachtig te doen wat leerlingen in deze situatie nodig hebben. En (onjuiste) onderwijsopvattingen en (ontoereikende) didactische vaardigheden worden niet alleen op de opleiding aangeleerd, maar ook van mentor op aspirant-leraar doorgegeven.

Ten derde heeft het ontoereikende bouwplan het voor leraren zowel in de onderbouw als de bovenbouw vrijwel onmogelijk gemaakt in het Nederlands les te geven. Als leerlingen in de onderbouw weinig met Nederlands in aanraking komen, snappen zij in de bovenbouw niets van Nederlandstalige lesboeken en instructies. Hoe geef je dan interactief, onderzoekend, activerend en betekenisvol onderwijs in het Nederlands? Dat is ondoenlijk als jouw leerlingen simpelweg niet de talige vaardigheden hebben om over allerlei onderwerpen te communiceren. Wat dan overblijft is toch maar in het Papiaments uitleggen wat er in het Nederlandstalige lesboek staat. En daarna de leerstof voor het Nederlandstalige proefwerk voorbereiden door memoriseren en reproduceren. Daarmee leren leerlingen nog steeds geen Nederlands. En zo wordt het probleem verder doorgeschoven naar hogere leerjaren.

Bovenstaande punten hebben een verstrekkende doorwerking. Want de jongere generaties leraren zijn het product van een decennialange onjuiste onderwijsfocus. In tegenstelling tot vroeger beheerst tegenwoordig een groot deel van de leerkrachten het Nederlands zelf onvoldoende. Vanuit deze onvoldoende taalbeheersing van studenten en aspirant-leerkrachten is te begrijpen dat de lerarenopleidingen, officieus of officieel, steeds meer afstappen van Nederlandstalig onderwijs. Dat is niet verstandig, want het draagt bij aan verergering van de onderwijsproblematiek. Wat betekent het eigenlijk als een student of leraar het Nederlands onvoldoende beheerst? Het volgende artikel gaat daar nader op in.

11 De staat van het onderwijs

Gevolgen van onvoldoende Nederlands

De constatering van universiteiten op Curaçao en Aruba dat het studenten ontbreekt aan Nederlandse taalbeheersing is zorgwekkend. Wat betekent het eigenlijk als een leraar, of wie daarvoor studeert, het Nederlands onvoldoende beheerst? Dat zij dan als leraar het Nederlands niet goed kunnen overdragen is evident, maar dat is slechts een deel van het probleem. Veel belangrijker is dat zij hierdoor onvoldoende in staat zijn zelf een goede ontwikkeling door te maken. Een goede leerkracht moet niet alleen goed kunnen lezen, schrijven en rekenen, maar moet ook voldoende algemene kennis van de wereld hebben. Wie het Nederlands niet goed machtig is, heeft in de hele schoolloopbaan, basisschool en voortgezet onderwijs, zelf niet de kans gehad voldoende kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

Met deze ontoereikende voorbereiding op havo of mbo, moeten toekomstige leraren op de opleiding vakliteratuur op hbo-niveau bestuderen, zoals didactiek en pedagogiek, vakinhoudelijke literatuur over rekenen, geschiedenis, aardrijkskunde en al die andere vakken waarin ze les moeten geven. Vakliteratuur is in het Papiaments niet of nauwelijks beschikbaar. Maar Nederlandstalige vakliteratuur bestuderen, doorgronden en verwerken is onmogelijk met een onvoldoende taalbeheersing. Met als gevolg dat velen onvoldoende in staat zijn zich de beroepskennis en beroepsvaardigheden eigen te maken die voor een goede uitoefening van het vak van leraar noodzakelijk zijn. De meesten krijgen toch een diploma, ook als overduidelijk is dat zij onvoldoende voorbereid zijn op het moeilijke vak van onderwijzen. We zitten in een vicieuze cirkel, want inmiddels geven zij de volgende generatie les....

Ontoereikend examensysteem op koninkrijksniveau

Hoe kan dat eigenlijk? We hebben in het Koninkrijk toch hetzelfde examensysteem? Een havodiploma geeft toch dezelfde rechten overal in het Koninkrijk? Maar wat als havisten aan de Caribische kant van de oceaan het Nederlands onvoldoende beheersen? Hoe kan het zijn dat leerlingen en studenten jarenlang voldoende halen voor Nederlands, slagen voor hun examen en vervolgens niet uit hun woorden kunnen komen? En al helemaal niet iets op papier kunnen zetten. In de hele onderwijsketen betekent onvoldoende Nederlandse taalbeheersing dat

leerlingen onvoldoende kans hebben op het betreffende opleidingsniveau kennis en vaardigheden op te doen. Hoewel voor een deel examens afgelegd worden die in koninkrijksverband hetzelfde zijn, is het huidige systeem van onderwijs, examens en toetsen klaarblijkelijk onvoldoende toegerust om te beoordelen in hoeverre Papiamentstalige leerlingen in staat zijn op allerlei terreinen zelfstandig (!) kennis te vergaren via een taal die niet hun thuistaal is. Dit is terug te zien in de problemen waar studenten mee kampen bij een vervolgopleiding.

Dat een groot deel van de leerlingen het Nederlands onvoldoende machtig is, maakt het waarschijnlijk dat veel leerlingen de school verlaten als laaggeletterden en laaggecijferden. Leerlingen of studenten die een diploma behalen, worden doorgaans niet aangemerkt als laaggeletterden. Maar indien zij moeite hebben met leesbegrip in het Nederlands (of een andere grote taal) bevinden zij zich de facto in dezelfde positie als laaggeletterden in Nederland. Overigens is de vraag ook of jongeren hun initiële leesvaardigheid in het Papiaments überhaupt wel op peil kunnen houden, gezien het geringe leesaanbod in het Papiaments. Regelmatig is op de eilanden de toename van drop-outs onderwerp van gesprek. Hoewel dat inmiddels een zorgelijk grote groep is, moet de focus niet op de uitvallers liggen, maar op het onderwijs zelf. Want het merendeel van de leerlingen maakt hun school of studie af en behaalt diploma's. Echter, indien zij een diploma ontvangen terwijl zij niet hetzelfde werk- en denkniveau hebben, niet hetzelfde weten en kunnen als examenkandidaten elders in het Koninkrijk, betekent dat een devaluatie van diploma's. En dat is een zorgwekkende zaak die het hele Koninkrijk aangaat.

Lage verwachtingen leiden tot lage uitkomsten

In diverse beleidsdocumenten is de redenering dat niet verwacht mag worden dat Papiamentstalige leerlingen aan dezelfde normen voldoen als Nederlandstalige leerlingen. Wat dan wel de norm moet zijn, blijft onduidelijk; waarmee wordt dan wel vergeleken? De veronderstelling is dat Papiamentstalige leerlingen geen hoge Nederlandse doelen aankunnen omdat het niet hun moedertaal is. Vanuit dat standpunt wordt in beleidsdocumenten gepleit voor het ontwikkelen van Nederlandstalige lesmaterialen met teksten van een lager niveau. Versimpeling werkt echter averechts. Want lage verwachtingen leiden tot lage uitkomsten. Met als gevolg dat je uiteindelijk helemaal niet meer op de standaard in het Koninkrijk uitkomt. Kinderen leren meer als ze uitgedaagd worden met teksten op niveau die zij zelf interessant vinden. Het is de taak van de leerkracht ervoor te zorgen dat zij deze teksten ook begrijpen. Dat het

onderwijs momenteel geen hoge doelen behaalt, maakt zowel leerlingen als leraren onzeker en leidt tot frustratie. Het ligt niet aan hen, maar is het gevolg van verkeerde beleidskeuzes.

Dat het al vele decennia niet lukt met het Nederlands zorgt ook voor een vicieuze cirkel. Want onvoldoende taalbeheersing leidt er in de praktijk toe dat de lat al decennia structureel en over de hele linie te laag wordt gelegd. Zodanig dat veel leraren inmiddels geen idee hebben welk niveau of welke leerstof bij welke leeftijd past. Daardoor wordt zelfs in de lessen die in het Papiaments worden gegeven op een te laag niveau ingestoken. Door onvoldoende zicht op het niveau van eindtermen ontbreekt het gevoel van urgentie. Het eerdergenoemde memoriseren en reproduceren in het onderwijs is zichtbaar in de hele onderwijsketen, van laag tot hoog. Immers, interactief onderwijs over kennisonderwerpen is lastig zonder voldoende taalbeheersing. In plaats daarvan is 'uit het hoofd leren' voor veel leraren een vaste didactiek geworden, ook in lessen die in het Papiaments worden gegeven. Dit is schadelijk voor de ontwikkeling van leerlingen en voor hun vermogen om zelfstandig na te denken. Bovenstaande is ook te zien in voorschoolse faciliteiten, terwijl daar vrijwel alleen Papiaments gesproken wordt. Dat bevestigt dat niet het Nederlands *an sich* de veroorzaker van problemen is, maar dat er onvoldoende zicht is op wat ontwikkeling inhoudt.

Nederlands als Vreemde Taal is een onjuiste aanpak

Voorstellen ter verbetering gaan doorgaans over meer aandacht voor de Nederlandse taal. Men benadert het Nederlands stelselmatig als apart vak, terwijl een breder perspectief nodig is. De verwarring daarover is te zien in de huidige door Nederland geïnitieerde aanpak van Nederlands als Vreemde Taal (NVT) voor de BES-eilanden. Deze aanpak is onjuist, want vanwege de kleinschaligheid van het Papiaments moet het Nederlands op Bonaire (en Aruba en Curaçao) een rol innemen die afwijkt van de rol van het Nederlands op Sint Eustatius en Saba, waar het onderwijs Engelstalig is. De benodigde doelstelling en didactische aanpak kunnen voor de twee eilandengroepen niet hetzelfde zijn. Er is een ABC-beleid nodig in plaats van een BES-beleid.

Onvoldoende signalering

De kleinschaligheid van de eilanden betekent ook dat er onvoldoende onderzoek is naar stijgende of dalende onderwijsprestaties, laat staan onderzoek naar de oorzaak ervan. Elk eiland heeft eigen beleid en eigen toetssystemen zodat zelfs vergelijkend onderzoek tussen de eilanden

onderling onmogelijk is. We kennen op de eilanden geen periodieke grootschalige (internationale) vergelijkende onderwijsonderzoeken als PPON, PISA of PIRLS. Geen regelmatig wetenschappelijk onderzoek met effectmetingen over van alles en nog wat; niet longitudinaal, niet kwantitatief, noch kwalitatief. Geen Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen (Dijsselbloem) die het politieke en maatschappelijke debat stuurt of beïnvloedt. Kortom: er is niets of niemand die signaleert dat we op de verkeerde weg zijn...

De maatschappelijke gevolgen van de taalkwestie zijn echter ernstig, verstrekkend en totaal onderschat. Daarover meer in het volgende artikel.

12 Maatschappelijke tweedeling

Onvoldoende Nederlandse taalbeheersing is alarmerend

Het vergt veel oefening om leesvaardig te worden, zelf iets op schrift te kunnen stellen en de benodigde achtergrondkennis te ontwikkelen om allerlei zaken te kunnen interpreteren. Zo moeten technici, monteurs en andere vaklui software (voor wasmachines, airco's, auto's enz.) kunnen uitlezen en updaten, printplaten repareren of vervangen, handleidingen kunnen downloaden en begrijpen, tekeningen verwerken. Beveiligers moeten instructies en protocollen kunnen begrijpen en wachtrapporten opstellen. Politiemensen moeten boetes kunnen uitschrijven en instructies opvolgen met betrekking tot wetgeving, veiligheid en handhaving. Verpleegkundigen, apothekersassistenten en ander zorgpersoneel krijgen instructies met betrekking tot patiëntbehandeling, hygiëne, bijsluiters voor medicijnen enz. Keukenpersoneel in zorginstellingen moet dieetvoorschriften kunnen interpreteren. Kantoornpersoneel bij notarissen, banken en verzekeringsmaatschappijen handelt schriftelijke communicatie af over hypotheekaktes, banktransacties, schadeclaims enz. Vrijwel alles waarvoor je moet lezen, gaat op de ABC-eilanden niet in het Papiaments, maar in een andere taal (Nederlands, Engels of Spaans).

Eerder is beschreven hoe onvoldoende Nederlandse taalbeheersing ervoor zorgt dat leerkrachten niet opgewassen zijn tegen de dagelijkse beroepspraktijk. Dat geldt niet alleen voor leerkrachten. Want in vrijwel alle typen voortgezet onderwijs en hogere (beroeps)opleidingen – mbo, hbo, wo – moeten studenten leren zelfstandig informatie tot zich te nemen. In de huidige onderwijsinrichting vervult het Nederlands een prominente rol bij het ontwikkelen van de vereiste (beroeps)kennis en (beroeps)vaardigheden en het bereiken van het veronderstelde werk- en denkniveau. Dat betekent dat in alle (beroeps)opleidingen, over de hele linie, een hoog niveau Nederlands nodig is. De huidige onvoldoende Nederlandse taalbeheersing van Papiamentstalige jongeren is dan ook alarmerend!

Ongelijke ontwikkelingskansen

Op alle drie de eilanden doet zich de merkwaardige situatie voor dat er enkele scholen zijn waar wel vanaf de eerste schooldag het onderwijs Nederlandstalig is. Een kleine groep leerlingen verkrijgt daarmee het privilege tot ontwikkeling, omdat het onderwijs wat zij krijgen veel

contacturen biedt in het Nederlands. Voor de meeste leerlingen geldt dit privilege niet. Want het onderwijs dat de overgrote meerderheid krijgt, biedt zeer weinig contacturen in het Nederlands. Voor beide groepen is het Nederlands essentieel voor de verwerving van kennis en vaardigheden, maar er zijn zeer ongelijke kansen om die taal goed te leren. Een eenmaal opgelopen achterstand kunnen de meeste leerlingen niet meer inlopen en dat heeft gevolgen voor de rest van hun leven. Want als je onvoldoende leesvaardig bent, verloopt ook na- en bijscholing moeizaam en kun je moeilijk blijven op de arbeidsmarkt. Het leidt tot maatschappelijke verhoudingen waarin een groot deel van de Papiamentstaligen moeilijk aan de bak komt. Bevoorrechte eilandbewoners die wel naar Nederlandstalige (of Engelstalige) scholen zijn gegaan en buitenlanders die wel beschikken over een goede opleiding gaan er met de beste banen vandoor.

Onderwijs zou kunnen bijdragen aan het opheffen van (koloniale) ongelijke maatschappelijke kansen. Echter, het huidige onderwijsbeleid draagt bij aan een toenemende tweedeling in de samenleving: zij die schoolsucces ervaren en zij die dat niet doen. Zij die toegang hebben tot kennis en zij die afhankelijk zijn van anderen om geïnformeerd te worden. Dat wordt van generatie op generatie overgedragen. Want ouders die zelf onvoldoende kennis en vaardigheden hebben, kunnen weinig overdragen. Zij kunnen hun kinderen niet voorlezen, noch met het huiswerk helpen. Papiamentstalige voorleesboeken en andere ontwikkelingsmaterialen zijn er in zeer beperkte mate. De jongere generatie ouders begrijpt het Nederlands zelf niet. De ontsnappingsroute van welgestelde ouders is het particuliere onderwijs, dat de laatste jaren als paddenstoelen uit de grond schiet. Voor wie het kan betalen, zijn de vele bijlesinstituten en huiswerkbegeleiding belangrijke alternatieven om bij te spijkeren waar het onderwijs in tekortschiet. Door de huidige onderwijsinrichting wordt de kloof tussen kansrijk en kansarm steeds groter en neemt deze schrikbarende vormen aan.

Een groot maatschappelijk vraagstuk

De taalkwestie in het onderwijs overstijgt het belang van de individuele burger en is een groot maatschappelijk vraagstuk. De eilanden hebben zeventig jaar geleden met het Statuut meer autonomie verworven. Daarmee is nog niet voldaan aan de principes van een democratische rechtsstaat. Democratie gaat ervanuit dat een kleine groep gekozen wordt om voor de grote groep de belangen te behartigen. Maar wat zou er gebeuren als zowel de grote als de kleine groep daarvoor onvoldoende

bagage heeft? Wat als de grote groep onvoldoende kennis en informatie heeft om plannen en beloften van de kleine groep te beoordelen? En wat als de kleine groep onvoldoende is geëquipeerd om maatschappelijke vraagstukken in goede banen te leiden en het algemeen belang te kunnen dienen?

Ook in de publieke sector moet men functioneren op het vereiste werk- en denkniveau. Dat geldt voor parlementariërs, politieke leiders en ministers. Eveneens voor de vele ambtenaren bij de verschillende overheidsdiensten die hen moeten ondersteunen. De eilanden kennen daarnaast allerlei instituties waar een rechtsstaat op drijft: Raad van Advies, SER, Algemene Rekenkamer, Ombudsman. En niet te vergeten de politie, het Openbaar Ministerie, het Hof van Justitie, jeugdzorg, reclassering, gevangeniswezen enz. Hoe moeten al deze instituten functioneren als medewerkers en leidinggevend niet op het juiste werk- en denkniveau zitten? Hoe moeten al deze mensen hun werk doen, met kennis van zaken, als zij onvoldoende toegang hebben tot kennisbronnen? Simpelweg omdat het onderwijs er onvoldoende voor zorgt dat zij die kennisbronnen begrijpen.

Vrije toegang tot kennis en informatie en recht op ontwikkeling zijn democratische principes en burgerrechten die door onjuiste onderwijskeuzes een groot deel van de bevolking wordt ontnomen. En burgers die onvoldoende zichzelf kunnen informeren, kunnen onvoldoende kritisch meedenken over maatschappelijke vraagstukken of met burgerinitiatieven daaraan bijdragen. Zij kunnen onvoldoende bijdrage leveren aan allerlei maatschappelijke organisaties, inclusief vrijwilligerswerk. Onvoldoende taalbeheersing veroorzaakt problemen bij de eigen kadervorming van de eilanden, leidt tot verzwakking van de bestuurskracht en staat een goede werking van de rechtsstaat en economische groei in de weg. De ontwikkeling van een samenleving waar het onderwijs jaar in jaar uit onvoldoende opbrengt, zal in alle opzichten stagneren.

Met onvoldoende onderwijsrendement valt het hele systeem niet in één keer als een kaartenhuis in elkaar. Nee, het systeem wordt heel langzaam uitgehold en brokkelt af. Steen voor steen, jaar na jaar. Als het zichtbaar wordt, is het eigenlijk al te laat. Of je nu vindt dat het Koninkrijk een goede zaak is of je vindt dat de eilanden maar zo snel mogelijk onafhankelijk moeten worden: op deze manier zullen de ABC-eilanden nooit tot duurzame ontwikkeling komen. De taalkwestie in het onderwijs heeft

diepgaande invloed op de belofte van autonomie en zelfbestuur. En dat maakt het een koninkrijksaangelegenheid.

13 Geen taalstrijd, maar onderwijsdebat

Gevolgen voor emancipatie en autonomie

De maatschappelijke reikwijdte van de taalkwestie in het onderwijs is groot. Met ontoereikende onderwijsresultaten zal de bevolking van de ABC-eilanden steeds minder in staat zijn de eigen problemen op te lossen en zullen de eilanden steeds minder autonoom kunnen functioneren. Dat heeft eveneens zijn weerslag op de verhoudingen tussen de verschillende landen in het Koninkrijk. Want voor gelijkwaardige verhoudingen is van belang dat partners aan beide zijden van de oceaan een gelijkwaardig werk- en denkniveau ontwikkelen. Immers, zowel op ambtelijk als politiek niveau moeten complexe maatschappelijke vraagstukken besproken worden. Hoe moet dat als bij één of meer van de partners generaties jongeren door het onderwijs onvoldoende leesvaardig worden afgeleverd om kennisbronnen te begrijpen? Wat gebeurt er als hele generaties steeds minder met het Nederlands overweg kunnen en daardoor de Nederlandstalige wetgeving en bestuurlijke beleidsstukken niet goed kunnen interpreteren? Hoe kunnen alle partners dan een gelijkwaardige inbreng hebben? En kunnen eenmaal gemaakte afspraken ook uitgevoerd worden als niet iedereen daartoe goed uitgerust is?

Eigenlijk moeten de alarmbellen bij iedereen afgaan, maar dat gebeurt niet of onvoldoende. Weliswaar worden al decennia aan beide kanten van de oceaan zorgen geuit over de onvoldoende onderwijsresultaten. Maar de huidige staatkundige inrichting, met autonomie op onderwijsgebied, weerhoudt de verschillende partners in het Koninkrijk ervan zich in elkaars zaken te verdiepen, laat staan zich ermee te bemoeien. De ABC-eilanden hebben een heel specifiek onderwijsvraagstuk dat niet overal in het Koninkrijk speelt, maar vanwege de impact op koninkrijksniveau moet men zich er juist wel in verdiepen. Want een effectieve oplossing van de taalkwestie is vereist om te bewerkstelligen dat de verschillende landen daadwerkelijk zo autonoom mogelijk en steunend op eigen kracht kunnen functioneren. In de geest van het Statuut moeten alle partners zich inspannen en er gezamenlijk naar streven dat de autonomie ook daadwerkelijk gedragen kan worden.

Hoe kunnen partners in het Koninkrijk de ABC-eilanden hierin bijstaan? In ieder geval door het onderwerp niet uit de weg te gaan, maar op tafel te leggen. Indien men de talenkwestie benadert als erfgoed uit de koloniale tijd ziet men vooral een gevoelig vraagstuk met een beladen verleden. Dan is men geneigd zich voorzichtig en terughoudend op te stellen. Indien men niet deze koloniale bril, maar de emancipatiebril opzet, wordt zichtbaar dat de huidige onderwijsvisie zorgt voor structurele uitsluiting en achterstelling van Papiamentstalige rijksgenoten. Het is wrang te constateren dat juist diezelfde groep leerlingen die in dat beladen verleden ook al werd benadeeld, in het heden opnieuw de bittere vruchten plukt. Dit onderwijsbeleid draagt niet bij aan emancipatie van de Papiamentstalige bevolking, maakt Papiamentstalige jongeren kansloos en houdt (koloniale) machtsverhoudingen in stand. En zij die dagelijks met deze werkelijkheid worden geconfronteerd – ouders, leraren en leerlingen – zitten met de handen in het haar.

Paradigmashift

Tot nog toe heeft men altijd gedacht dat het onderwijs in het Nederlands de oorzaak is van jarenlange slechte onderwijsresultaten. De denkstappen in deze serie artikelen geven aan dat onderwijs in het Nederlands niet de oorzaak is van de problemen, maar juist broodnodig is om deze op te lossen. Juist onvoldoende en verkeerd inzetten op de (noodzakelijke) nieuw te leren taal zorgt voor onvoldoende resultaten over de hele linie en in de hele onderwijsketen. Dit is een paradigmashift in het denken over deze specifieke onderwijssituatie. De volgende vraag is tot nu toe niet gesteld, maar moet de centrale vraag worden: *Hoe kan het onderwijs ervoor zorgen dat Papiamentstalige leerlingen de benodigde vaardigheden ontwikkelen in een taal die niet hun thuistaal is, zodanig dat zij net als iedereen, vanaf het begin van hun schoolcarrière toegang krijgen tot onbeperkte kennisbronnen, wetende dat deze bronnen in hun moedertaal nauwelijks beschikbaar zijn?*

Dit andere perspectief leidt tot nieuwe en andere onderzoeksvragen. Het is vanzelfsprekend dat er nieuwe en andere expertise vereist is om deze nieuwe vragen te beantwoorden. Kennis van relevante knowhow uit het multidisciplinaire vakgebied van de Onderwijswetenschappen en goed inzicht in de samenhang ervan is onmisbaar om voor de specifieke situatie van de ABC-eilanden een maatwerkmodel te ontwikkelen. Aangezien bovengenoemd vraagstuk nooit als zodanig is geformuleerd, is de in Nederland aanwezige relevante kennis voor dit vraagstuk ook niet eerder

ingezet. Daarin kunnen Nederlandse universiteiten, hogescholen en andere relevante organisaties actief een bijdrage leveren.

Voortschrijdend wetenschappelijk inzicht

Hoe maken kinderen die een andere thuistaal hebben zo snel mogelijk de overstap naar de taal die ze nodig hebben voor schoolse ontwikkeling? In de westerse wereld is daar veel onderzoek naar gedaan. Want daar heeft het onderwijs zich de afgelopen decennia moeten buigen over de taalproblematiek van migrantenkinderen. Deze kinderen hebben soms grote talen, bijvoorbeeld het Turks, als moedertaal, dus kleinschaligheid is niet aan de orde. Maar ook migrantenkinderen moeten noodgedwongen en al op zeer jonge leeftijd de overstap maken naar een taal die niet hun thuistaal is. Net als Papiamentstalige kinderen moeten zij een voor hen onbekende onderwijstaal zo snel mogelijk op hoog niveau beheersen om dezelfde onderwijsdoelen te kunnen behalen als hun leeftijdgenoten.

Vanuit de optiek van de stand van de wetenschap is te begrijpen dat het koloniale onderwijsmodel, met Nederlands vanuit een moedertaalaanpak, niet succesvol was voor Papiamentstalige kinderen. Destijds was onderwijs aan anderstaligen voor de wetenschap nog onbekend terrein. Nu is wel bekend wat werkt en wat niet effectief is. In Europees Nederland vinden er diverse aanpassingen plaats om anderstalige kinderen dezelfde onderwijskansen te bieden. Het betekent in ieder geval zorgen dat leerlingen de lessen begrijpen, inzetten op extra aanbod en mogelijkheid bieden hun hiaten op te vullen. Op de eilanden blijven overeenkomstige eigentijdse interventies uit en wordt juist minder gelegenheid geboden het Nederlands te leren. Er zijn in Europees Nederland scholen die ook met overwegend anderstalige kinderen goede prestaties neerzetten en dat kan de eilanden inspireren bij de zoektocht naar onderwijsverbetering. De onderwijsproblematiek van migrantenkinderen in Europees Nederland is zeker niet op alle punten vergelijkbaar met die van Papiamentstalige kinderen op de ABC-eilanden, maar er zijn wel meer overeenkomsten dan verschillen.

Geen taalstrijd, maar onderwijsdebat

Voor ontwikkeling van de samenleving is het hebben van een goed opgeleide bevolking onmisbaar. De ernstige en structurele gevolgen van ontoereikende taalvaardigheden maken de taalkwestie tot het belangrijkste onderwijsvraagstuk van de ABC-eilanden. Ook op koninkrijksniveau dient dit vraagstuk centraal te staan, want het is

cruciaal voor duurzame ontwikkeling van de eilanden en het beschermen van goede koninkrijksverhoudingen.

Voortdurend lopen er twee verschillende vraagstukken door elkaar heen. De identiteitsdiscussie gaat over de vraag: hoe behouden de eilanden hun eigen taal, cultuur en identiteit. De onderwijsdiscussie gaat echter over de vraag: hoe krijgt de bevolking toegang tot bronnen voor kennis en ontwikkeling. Er moet daarom geen taalstrijd plaatsvinden, maar een onderwijsdebat. Een onderwijsdebat gaat niet over identiteitskwesies, maar over waar onderwijs toe dient. Over wat schoolse ontwikkeling inhoudt, hoe kennis en vaardigheden verworven worden en welke cruciale rol taal (en lezen!) speelt in dit langjarige leerproces.

14 Kiezen voor Engelstalig onderwijs?

Op de ABC-eilanden wordt veelvuldig Engels ter vervanging van Nederlands als oplossing aangedragen. Wat betekent het om Engelstalig onderwijs in te voeren? Waar moeten we dan zoal aan denken? Het perspectief op ‘taal’ is een cruciaal vertrekpunt: hebben we het over Engels als vak of over Engels als middel om algemene onderwijsdoelen te behalen? Bij velen is de veronderstelling dat, ongeacht de taal, alle leerlingen aan het eind op hetzelfde niveau uitkomen. Dat is niet het geval. Want in de taal die dient om in alle vakken kennis te verwerven, krijgt een kind vijftien jaar lang meer en ander taalcontact dan in talen die als schoolvak worden aangeboden. En dat heeft evident gevolgen voor het te bereiken eindniveau en de aansluiting met vervolgopleidingen en arbeidsmarkt.

Maatschappelijke impact

Niet alleen gevolgen voor het onderwijs, maar ook maatschappelijke gevolgen moeten in ogenschouw genomen worden. Want een kind dat vanaf de kleuterschool voornamelijk Papiamentstalig of Engelstalig onderwijs heeft gekregen, zal later als politieagent boetes niet in het Nederlands kunnen uitschrijven. Dit simpele voorbeeld laat zien dat er een langetermijnvisie nodig is voor waartoe onderwijs moet opleiden. Om ervoor te zorgen dat kinderen door kunnen stromen moeten de verschillende onderwijstypen (basisschool – voortgezet onderwijs – beroepsopleidingen) op elkaar aansluiten en ook op de arbeidsmarkt. Eerder is al beschreven hoe gemaakte taalkeuzes in het basisonderwijs ervoor zorgen dat er nu onvoldoende aansluiting is op hogere opleidingen en arbeidsmarkt. Aansluiting creëren betekent dat er eenduidige keuzes moeten worden gemaakt voor de hele onderwijsketen.

De overheid bijvoorbeeld is een grote werkgever. Momenteel is het Nederlands op alle drie de eilanden van vitaal belang als taal van alle overheidsdiensten, openbaar bestuur en de justitiële keten. Als die functie van het Nederlands zo blijft, dan vereist goed Nederlands leren extra aandacht in het onderwijs. Want juist omdat het Nederlands in de samenleving minder gebruikt wordt dan bijvoorbeeld Engels of Spaans, hebben kinderen buiten schooltijd minder gelegenheid Nederlands te

leren. Onderwijs moet bieden wat in de thuisomgeving niet geleerd wordt, maar wel belangrijk is. Het niet beschikken over voldoende Nederlandse taal- en leesvaardigheden belemmert het functioneren in alle overheidsgerelateerde functies. Hoe moet het als lokale krachten onvoldoende toegerust zijn om als ambtenaar wetgeving en andere Nederlandstalige documentatie te begrijpen? Moeten dan Nederlandse ambtenaren worden overgevoerd om hun plaats in te nemen?

Met een vervanging van het Nederlands in het onderwijs door Engels zullen opleidingen en werkveld van politie, ambtenaren, verpleegkundigen en vele andere beroepen ook mee moeten overstappen. Voor wie de capaciteiten heeft, biedt studeren in Nederland in vergelijking met studeren in de regio of Verenigde Staten, betaalbaar hoger onderwijs. Van alle mbo-, hbo- en wo-opleidingen in Nederland is de meerderheid niet Engelstalig. Studenten van de ABC-eilanden moeten dan uitwijken naar bijvoorbeeld de Verenigde Staten om duurdere Engelstalige opleidingen te volgen. Biedt studeren in de regio of Verenigde Staten voldoende waarborg dat noodzakelijke functies op de arbeidsmarkt vervuld kunnen worden? Deze voorbeelden laten zien dat de arbeidsmarkt en eventuele vervolgopleidingen – lokaal of in het buitenland – onderdeel moeten zijn van de te leggen onderwijspuzzel. Ook in het onderwijs zelf geldt dat bezien moet worden welke gevolgen vervanging van het Nederlands door Engels heeft.

Impact op het onderwijsveld

Het Engels dat leerlingen en leerkrachten doorgaans onderling en op social media gebruiken is alledaags taalgebruik. Dat niveau is onvoldoende voor het taalgebruik dat in het onderwijs nodig is. Eerder is beschreven dat veel leraren momenteel onvoldoende voorbereid zijn om het vak goed te kunnen uitoefenen: dat vereist allereerst intensieve nascholing op het gebied van algemene leerkrachtvaardigheden. Eveneens schort het momenteel aan Nederlandse eigenvaardigheid van leraren. Dat zal met Engels niet anders zijn. Want het grootste deel van de schooldag in het Engels onderwijzen vereist een hoog taalniveau van alle leraren, in de hele onderwijsketen. Wie zich redt met spreektaal (*‘How are you today’*) kan niet vanzelfsprekend ook ingewikkelde materie als vulkanisme, tektonische platen, luchtdruk e.d. in het Engels uitleggen en daarover met leerlingen communiceren; zowel mondeling als schriftelijk. De taalvaardigheid van de leerlingen beoordelen, verbeteren en hen helpen met verwoorden vereist een hoge eigenvaardigheid van de leraar.

Een overstap naar Engelstalig onderwijs vergt ontwikkeling van een nieuwe infrastructuur van toets- en examensysteem, kerndoelen en tussendoelen. Daarnaast moeten vanaf kleuterschool tot universiteit alle bestaande onderwijsmaterialen en andere leesbronnen vervangen worden door Engelstalige. Ook openbare bibliotheken en schoolbibliotheken voor alle scholen zullen een compleet nieuw Engelstalig leesaanbod moeten aanschaffen. Psychologen, logopedisten, pedagogen die werken in jeugdzorg en onderwijs zullen moeten gaan werken met bijvoorbeeld Engelstalige diagnostisering.

De omscholing van het hele leerkrachtenkorps, vervanging van alle lesmaterialen, ontwikkelingen van een nieuw curriculum, vertalen van beleidstukken in het Engels, enz. leiden tot een omvangrijke financiële investering. Alvorens over te stappen, moet duidelijk zijn welke financiële middelen er voor deze omslag precies benodigd zijn en of men bereid en in staat is deze middelen jarenlang vrij te maken. Bovenstaande uiteenzetting gaat niet over voor of tegen Engels dan wel Nederlands zijn, maar geeft inzicht in de reikwijdte van een omslag.

Welk probleem moet het Engels oplossen?

De vorige artikelen maken duidelijk waar het in het huidige onderwijs aan schort. Momenteel is er een onjuist onderwijsmodel waarin het Papiaments zijn rol niet kan dragen en de rol van het Nederlands is gemarginaliseerd. Noodzakelijke voorwaarden om kennis en vaardigheden te kunnen ontwikkelen ontbreken en doelstellingen worden dus ook niet gehaald; het algehele onderwijsniveau is te laag; de algemene leerkrachtvaardigheden ondermaats, laat staan de specifieke didactische vaardigheden op het gebied van taalverwerving; er is geen zicht op hoe lesmaterialen kunnen bijdragen aan taalverwerving en zij zijn dus niet vanuit dat oogpunt ontwikkeld; toetsen meten onvoldoende wat ze zouden moeten meten en diploma's worden afgegeven, terwijl onvoldoende duidelijk is of de geëxamineerde voldoende in staat is via een grote taal de beoogde (beroeps)kennis en (beroeps)vaardigheden te ontwikkelen. De vraag is of beleidsmedewerkers en adviseurs die al decennialang ervan overtuigd zijn dat moedertaalonderwijs het beste is voor de leerling, het noodzakelijke transformatieproces kunnen initiëren en aansturen.

Wat lost vervanging van het Nederlands door het Engels op? In ieder geval niet één van deze problemen. Bovenstaande laat zien dat er met Engels wel een paar problemen bij komen, want de Nederlandstalige (gebrekkige) basis die er nu is, zal geheel vervangen moeten worden. Alles *from scratch*

opbouwen geeft het onderwijsveld nog minder houvast en maakt de kans reëel dat de problemen verergeren. Een overstap heeft een dermate grote impact, zowel op maatschappelijk niveau als in het onderwijs zelf, dat de mogelijkheden goed afgewogen moeten worden. Het daarvoor vereiste maatschappelijke debat wordt nu niet gevoerd. Onvoldoende sturing maakt echter dat momenteel allerlei partijen op eigen houtje hun eigen taalkeuzes doorvoeren. Dat is zorgwekkend, want er is niet voorzien in een goede aansluiting op vervolgopleidingen en arbeidsmarkt. Met deze versnippering is nog minder samenwerking mogelijk in een reeds kleinschalig landschap.

Een dergelijk ingrijpende keuze moet men gezamenlijk maken als land. En het liefst als Koninkrijk. Een breed draagvlak in de samenleving is vereist om te voorkomen dat een andere politieke wind het proces weer stopzet. Als men het eenmaal met elkaar eens is dat er gekozen moet worden voor Engels ter vervanging van Nederlands, moet men minstens vijftien jaar uittrekken voor een goede voorbereiding en daarna nog vele jaren voor implementatie ervan. Dat vraagt jarenlange commitment. Alvorens over te stappen, moet duidelijk zijn of bestuurders, beleidsmakers en ambtenaren daartegen opgewassen zijn en voldoende expertise in huis hebben om een dergelijk omvangrijke onderwijsvernieuwing in goede banen te leiden.

Met toekomstdromen over Engelstalig onderwijs blijft de huidige generatie klemzitten en daarom moet de prangende vraag beantwoord worden: wat gebeurt er in de tussentijd met de kinderen die nu op school zitten of die de komende vijftien jaar geboren worden? Hoe zorgen we ervoor dat de huidige generatie betere kansen krijgt? In plaats van een taalstrijd is een onderwijsdebat hoognodig. Want als men geen zicht krijgt op het totale plaatje van de onderwijsproblematiek blijven de eilanden met de gebakken peren zitten. Dan lukt het niet met Nederlands, noch met Engels en evenmin met Spaans.

15 Een Babylonische spraakverwarring

Heeft iedereen hetzelfde beeld?

In de loop der jaren zijn er veel termen voorbijgekomen, zoals familiariseren, spelend leren, meertaligheid, taalvriendelijke school, translanguaging enz. Niet iedereen verstaat er hetzelfde onder en welke doelen ermee beoogd worden is tot nog toe vaag. De gedachte is veelal dat het onderwijs meertalig ingericht moet zijn, omdat de ABC-eilanden meertalige gemeenschappen zijn. Op vrijwel elke school hebben de leerlingen een verschillende taalachtergrond. Oog hebben voor de thuistalen van leerlingen draagt zeker bij aan hun welbevinden. Daarmee is nog niet duidelijk welke taaldoelen het onderwijs moet bereiken.

Naast leren lezen, rekenen, en schrijven moeten kinderen uiteraard ook meerdere talen leren: Papiaments, Nederlands, Engels of Spaans liggen voor de hand. Sommigen hebben het beeld dat doelen en niveau voor elke taal hetzelfde zijn. Maar Engels en Spaans als schoolvak aanbieden of deze talen gebruiken als middel om in andere vakken kennis op te doen is een wereld van verschil. Voor dat laatste moet er veel onderwijstijd beschikbaar zijn om het benodigde niveau te bereiken. Een schooldag bestaat uit slechts vijf uren. Dat betekent dat niet alles kan. Duidelijk moet zijn welke doelen in elk van de talen behaald moeten worden. Eveneens hoeveel onderwijstijd en welke didactische aanpak nodig is om deze doelen daadwerkelijk te behalen. Dat geeft richting aan de te maken afweging vanaf welke leeftijd de verschillende talen het beste aangeboden kunnen worden.

Bovenstaande termen klinken aantrekkelijk en de vaagheid ervan maakt dat ze door iedereen omarmd worden. Want wie wil er niet meertalig zijn? Echter, zonder duidelijkheid over te bereiken onderwijsdoelen en bijbehorende didactiek hebben we voor de leerlingen nog geen betere onderwijskansen gerealiseerd.

De decennialange talendiscussie op de ABC-eilanden heeft de kenmerken van een Babylonische spraakverwarring. Taal vormt een deel van je identiteit als mens en als volk. In het onderwijs is taal belangrijk om kennis en vaardigheden te ontwikkelen. Beïnvloed door het koloniale

verleden is er op de ABC-eilanden een ingewikkelde verhouding ontstaan tussen deze twee verschillende taalfuncties. Vanwege dit verleden is de taalproblematiek in het onderwijs als postkoloniaal bestempeld. Dat verhult het fundamentele onderwijsvraagstuk voor kleinschalige talen. Uit de documentatie en de vele discussies over taal blijkt dat het vraagstuk van het belang van eigen identiteit, taal en cultuur en het beschermen ervan voortdurend verward wordt met het vraagstuk hoe een beter onderwijsrendement te behalen. Er wordt een bittere taalstrijd gevoerd, terwijl men het over twee totaal verschillende vraagstukken heeft.

Een ongemakkelijke discussie

Vanuit de emancipatiebeweging was het (terechte) streven dat er in de samenleving erkenning en waardering kwam voor eigen taal, identiteit en cultuur. Het één gaat ten koste van het ander en zo werd het Papiaments in de samenleving steeds belangrijker en het Nederlands minder belangrijk. Dat heeft op zichzelf een positieve uitwerking op het zelfbewustzijn van een volk. Echter, met dezelfde maatschappelijke tegenstelling is ook de onderwijsdiscussie gevoerd. In de onderwijsdiscussie zijn het Papiaments en het Nederlands eveneens tegenover elkaar gezet. Daarmee is het beeld gecreëerd dat je in het onderwijs moet kiezen voor één van de twee. Die beeldvorming brengt Papiamentstaligen in een spagaat. Ook zij die best inzien dat het Papiaments in het onderwijs niet oplevert wat ze hadden gehoopt, hebben het gevoel te moeten kiezen tussen hoofd en hart... Deze geforceerde keuze is voor elke *yu di tera* een onmogelijk dilemma.

De benadering vanuit het koloniale verleden maakt tevens dat het voor iedereen – zowel Papiamentstaligen als niet-Papiamentstaligen en zowel eilandbewoners als Europese Nederlanders – ongemakkelijk is om er publiekelijk voor uit te komen dat ze het belangrijk vinden dat kinderen op school goed Nederlands leren. Want de emancipatiebril bestempelt Papiaments als progressief en Nederlands als koloniaal. En niemand wil geassocieerd worden met termen als koloniaal, anti-Papiaments of niet-patriottisch zijn. Het beeld is gecreëerd dat meer Nederlands in het onderwijs ten koste zou gaan van het Papiaments. Uiteraard wil niemand dat het Papiaments weer terug in het verdomhoekje wordt gezet.

De decennialange bittere taalstrijd heeft ervoor gezorgd dat slechts enkelen nog bereid zijn openlijk over dit onderwerp te praten. De meerderheid zwijgt en zoekt een uitweg voor eigen (klein)kinderen. De huidige beeldvorming werkt verlamdend, houdt het onderwerp in de taboesfeer en ontmoedigt een vrij debat. Het is niet verwonderlijk dat je er

op deze manier al zeventig jaar niet uitkomt. Maar klopt de huidige beeldvorming wel? Hoe verhouden beide talen zich in werkelijkheid tot elkaar?

Papiaments versus Nederlands is een valse tegenstelling

De simplistische weergave van Papiaments tegenover Nederlands doet geen recht aan de complexiteit van het onderwijsvraagstuk. Want vanuit onderwijsperspectief, waarin taal het middel is om kennis en vaardigheden te ontwikkelen, is overduidelijk dat de beide talen iets heel anders voor de kinderen betekenen. Het Papiaments is de taal die hen zelfvertrouwen en houvast geeft. Als deel van de identiteit en cultuur van het eiland waar ze opgroeien vormt het Papiaments voor hen een belangrijke basis. Deze rol zal het Nederlands niet kunnen vervullen. Het Nederlands is de taal die voor kinderen de deur naar ontwikkeling van kennis en vaardigheden opent. Deze rol zal het Papiaments op zijn beurt niet kunnen vervullen. Kinderen hebben beide talen nodig. En dat betekent dat het in het onderwijs niet gaat om of-of, maar om en-en. Het beeld dat Papiaments en Nederlands tegenover elkaar staan, is een valse tegenstelling die niet klopt met de realiteit.

De huidige onderwijsvisie ziet meer Nederlands als een rem op ontwikkeling van Papiaments. De gedachte is dat abstracte concepten en taalvaardigheden eerst in het Papiaments geleerd moeten worden alvorens dat in het Nederlands kan. Dat klopt niet. Want deze vaardigheden leer je vooral door veel lezen en daar is in het Papiaments volstrekt onvoldoende mogelijkheid voor. Goed Nederlands leren is de sleutel tot het verwerven van nieuwe kennis. En kennis hebben Papiamentstaligen nodig om ook in het Papiaments over kennisonderwerpen te leren spreken en schrijven. Inzetten op Nederlands heeft dus juist een hefboomeffect op ontwikkeling van Papiamentstalige vaardigheden. Omgekeerd kan het Papiaments een brug vormen voor de leerlingen om goed Nederlands te leren. De talen staan dus niet tegenover elkaar, maar zijn aanvullend en afhankelijk van elkaar om tot bloei te komen. Er is geen sprake van dat het Papiaments weer verbannen wordt: nodig is een andere balans in de onderwijstijd.

De huidige ongebalanceerde focus op Papiamentstalig onderwijs vormt een barrière om de talen elkaar te laten versterken. Hiermee onderdrukken ze elkaar en komt het kind klem te zitten tussen beide talen. Op deze manier kan geen van beide talen goed ontwikkeld worden. Met onderkenning dat talen voor een mens niet dezelfde betekenis hebben, komt er oog voor sterke punten en grenzen van elke taal. Dat maakt de

positie van de nationale taal krachtiger. Wanneer we echter doen alsof kleinschalige talen zoals het Papiaments gelijke onderwijsmogelijkheden bieden, creëren we een onderwijsprobleem voor alle sprekers van kleinschalige talen.

Goed Nederlands leren op school is cruciaal om gelijke onderwijskansen te bewerkstelligen en dat levert een bijdrage aan het opheffen van vroegere (koloniale) achterstandsposities. Met inzicht in bovenstaande samenhang tussen de talen kan elke *yu di tera* zonder schuldgevoel instemmen met meer aandacht voor Nederlands in het onderwijs en tegelijkertijd waardering koesteren voor *nos dushi Papiamentu/o*.

Welk gesprek is nodig

Taal: brug of barrière? is bovenal een oproep de onderwijsproblemen serieus te nemen en, ondanks de meningsverschillen, een ander gesprek te gaan voeren. Een gesprek waarin het niet gaat om ‘taal’ *an sich* maar om ‘onderwijs’: over ontwikkeling, over wat leren is en welke obstakels de huidige onderwijsinrichting opwerpt om te kunnen leren. Er is geen consensus mogelijk als men het over totaal verschillende zaken heeft. De verschillende belangen – respect en waardering voor eigen taal en cultuur enerzijds en toegang naar informatievoorziening anderzijds – staan niet tegenover elkaar, maar liggen in elkaars verlengde en kunnen elkaar ondersteunen.

Wat er moet komen is een nieuw onderwijsmodel waarin bovenstaande belangen met elkaar verenigd worden. De samenhang en afhankelijkheidsrelatie van de talen is cruciaal en moet in zowel beleid als uitvoering expliciet zichtbaar zijn, zodat inzet van Papiaments in het onderwijs daadwerkelijk functioneel wordt in het leerproces van Papiamentstalige leerlingen. Zodat zij kunnen worden wie zij willen zijn.

16 Op weg naar emancipatie

Onvoltooide emancipatie

De voorgaande artikelen geven inzicht in wat de taalproblematiek in het onderwijs op Aruba, Bonaire en Curaçao allemaal inhoudt. Het merendeel van de leerlingen is Papiamentstalig en daarom is het onderwijs ingericht volgens de opvatting dat zij in de beginjaren vooral Papiamentstalig onderwijs moeten krijgen. Deze inrichting is de oorzaak van de gebrekkige aansluiting en onvoldoende resultaten in de hele onderwijsketen. Dit onjuiste perspectief heeft als maatschappelijk effect dat er een kleine, elitaire groep ontstaat die het privilege heeft via onderwijs toegang te krijgen tot alle kennis van de wereld en dus tot ontwikkelingsmogelijkheden. De grote meerderheid, een groeiende groep burgers, heeft dat privilege niet omdat het onderwijs dat zij krijgen niet dezelfde toegang verschaft. Hun onderwijs leidt tot achterstanden, structurele uitsluiting en achterstelling.

Ouders begrijpen best dat bepaalde scholen betere kansen bieden. Voor die scholen zijn er lange wachtlijsten, maar niet iedereen is in de positie ervoor te zorgen dat hun kind daar terecht komt. Dit ongewenste effect was heus niet de bedoeling van het uitgestippelde beleid. En er is moed voor nodig om de ongemakkelijke waarheid onder ogen te zien. Wie zich echt hard maakt voor gelijke kansen moet oog en oor hebben voor de positie van diegenen waar *Taal: brug of barrière?* over gaat; voor hun kwetsbaarheid en hun onmacht dit verhaal zelf naar voren te brengen.

Het Statuut gaat uit van gelijkwaardige verhoudingen binnen het Koninkrijk. Er was en is echter onvoldoende aandacht voor wat landen in ontwikkeling nodig hebben. In een democratische samenleving is vrije informatievoorziening fundamenteel. Goed onderwijs is onmisbaar om zo autonoom mogelijk te kunnen opereren en te kunnen steunen op eigen kracht. Met de taalkwestie in het onderwijs staat de toekomst van elk van de eilanden op het spel. Nederland wil zich niet koloniaal opstellen en is mede daarom terughoudend. Maar is dat wel de juiste houding? Want het huidige onderwijs is niet emanciperend, maar juist koloniaal. In het postkoloniale tijdperk moeten alle partijen actief bijdragen aan emancipatiemogelijkheden en ervoor zorgen dat nieuwe verhoudingen en verantwoordelijkheden gedragen kunnen worden. Het is overduidelijk dat de landen in het Koninkrijk niet gelijk zijn, maar streven we wel

gelijkwaardigheid na? Wie minder weet of kan, heeft minder zelfvertrouwen en kijkt op tegen degene die meer in huis heeft. Om de bevolking zich gelijkwaardig te laten voelen en de achterstanden van weleer op te heffen, is het essentieel dat het onderwijs daadwerkelijk gelijke kansen biedt. Wordt het Papiamentstalige rijksgenoten gegund zichzelf te verheffen tot het onderwijsniveau dat in Europees Nederland vanzelfsprekend is?

Taal: brug of barrière? laat zien dat vele organisaties die zich bezighouden met het onderwijs voor de ABC-eilanden (ministeries, parlementen, opleidingsinstituten, schoolbesturen enz.) de afgelopen decennia beslissingen hebben genomen op grond van onvolledige, gekleurde en aantoonbaar onjuiste informatie. De gevolgen van het niet oplossen van de taalkwestie in het onderwijs zijn ernstig, maar worden door de verschillende stakeholders onderschat. Zowel in Den Haag als op de eilanden zelf. Indien politici, bestuurders, adviseurs en beleidsmakers geen zicht hebben op wat nu precies het probleem is en hoe het geadresseerd moet worden, zal men ook geen zicht krijgen op de oplossing ervan. En er is geen *quick fix*.

Als we na zeventig jaar touwtrekkerij het echte onderwijsvraagstuk nog niet op tafel hebben liggen, kunnen we concluderen dat we niet eens een begin hebben gemaakt met een oplossing ter verbetering van onderwijsrendement en gelijke onderwijskansen!

Geen geld maar visie

Vaak wordt gezegd dat er op de eilanden onvoldoende geld beschikbaar wordt gesteld voor goed onderwijs. Op de eilanden zijn decennialang vele miljoenen uitgegeven aan onderwijs. Er zijn talloze initiatieven geweest voor van alles en nog wat en er zijn legio nieuwe dingen geprobeerd. Ook zijn er jaarlijks conferenties, workshops, lezingen, onderzoeksprojecten, pilotprojecten en andere evenementen bij de vleet. Wat is het effect van al deze activiteiten? Hoe kan het zijn dat niemand vragen stelt over de slechte *return on investment*? Dat er geen onderzoek is naar doelmatige besteding van al deze publieke financiële middelen? Het onderwijs is er in ieder geval niet substantieel op vooruitgegaan.

Ook in de recente nulmetingen ligt de focus op procedures, organisatie, toezichtskaders, controle en verantwoordingsplicht, wettelijke kaders en meer instituten... De vraag hoe het komt dat resultaten ondermaats zijn, wordt niet gesteld, noch beantwoord. Evenmin wordt duidelijk hoe de vele

aanbevelingen moeten leiden tot kwaliteitsonderwijs en welk onderwijsrendement staat tegenover de investering. Er is geen twijfel over de ingeslagen koers met betrekking tot de talen in het onderwijs. Dat niet ter discussie stellen draagt bij aan de ondermaatse kwaliteit en de onmacht er iets tegen te doen. Kwaliteitsverbetering en een brede ontwikkeling van alle Papiamentstaligen vereist allereerst overeenstemming over het te behalen kwaliteitsniveau en gedeelde inzichten over welke elementen bepalend zijn om dit niveau te behalen.

Verbetering van onderwijsrendement gaat daarom in eerste instantie niet om er nog meer geld in te pompen, maar om ontwikkeling van een sluitende visie vanuit nieuwe ideeën. Het probleem moet bij de kern opgelost worden. En de situatie is urgent! Dat betekent dat we er niet jaren over kunnen doen en niet talloze commissies moeten instellen. Want elke dag dat er niets gebeurt, verspillen we talenten van de meerderheid van de jeugd. Hoe lang moet deze discussie nog voortduren? Hoeveel generaties leerlingen laten we nog de dupe zijn?

Stappen op weg naar gelijkwaardigheid

Volgens wijlen dr. René Römer zijn de eilanden *un pueblo na kaminda*. Een volk op weg. Maar waar naartoe? Het spreekwoord luidt dat vele wegen naar Rome leiden. Dan moet men het er eerst wel over eens zijn waar Rome precies ligt. Als perspectieven, uitgangspunten en doelen waarmee naar het onderwijs gekeken wordt niet met elkaar overeenkomen, zal de talendiscussie nog jaren voortduren. En dan zullen sommige wegen, wellicht onbedoeld, niet naar Rome maar naar Timboektoe leiden.

Om überhaupt over oplossingen te kunnen praten, is allereerst van belang de huidige problemen te erkennen, te benoemen dat de ingeslagen richting niet werkt zoals bedoeld en besluiten daarmee te stoppen. Dan komt er ruimte om te onderzoeken hoe het beter kan. Toegang tot kennis realiseren, waardering voor de nationale taal en rekening houden met de kleinschaligheid van het Papiaments vormen de basis om het vraagstuk te definiëren vanuit onderwijsperspectief en een nieuwe route uit te stippelen. Een open debat, gebaseerd op feiten, is onmisbaar om andere uitkomsten mogelijk te maken en te kijken waar men nog op koers zit en waar niet.

Kiezen voor een nieuwe toekomst

Eeuwenlang was de gedachte dat het niet voor iedereen nodig was goed onderwijs te krijgen. Papiamentstaligen is onrecht aangedaan met allerlei koloniale standpunten. We kunnen fouten uit het verleden niet ongedaan maken. Maar welke keuze maken we voor een niet-koloniale toekomst? Voor de huidige generatie en generaties daarna? Tegenwoordig is er wel onderwijs voor iedereen en gelukkig ook in de eigen taal. Indien echter Papiamentstalige rijksgenoten ontwikkeling, kennis en informatie wordt ontnomen door hen op te sluiten in een begrensde kleinschalige taal wordt opnieuw een historische fout begaan.

Een kansrijk ABC-model ontwikkelen waarbij het Papiaments en het Nederlands samenwerken en beide op hoog niveau komen is goed mogelijk. Door combinatie van het zelfvertrouwen dat de moedertaal biedt en tegelijkertijd zorgen dat het kind via het Nederlands door kan groeien en succesvol het onderwijs kan volgen. *Taal: brug of barrière?* is geschreven om mede vorm te geven aan een ander gesprek. Een gesprek waarin het gaat over ontwikkeling, over democratische principes en over gelijkwaardige onderwijskansen, opdat partners in het Koninkrijk daadwerkelijk autonoom en op basis van gelijkwaardigheid kunnen functioneren. Opdat goed onderwijs niet een privilege is voor een kleine groep of alleen voor rijksgenoten in Europees Nederland. Een ander gesprek draagt eraan bij dat iedereen in het Koninkrijk, ook zij die opgroeien op de Caribische eilanden, gelijkwaardige kansen krijgt om volwaardig mee te doen in de samenleving. En dat ... is emancipatie!

Nawoord

Op Aruba ben ik geboren; op Curaçao opgegroeid. De rode draad in mijn dertigjarige onderwijs carrière draait om de vragen: wat is goed onderwijs en welke elementen zijn bepalend voor onderwijssucces? Hoe moet je het onderwijs inrichten en wat moet je als leerkracht in de praktijk doen om ervoor te zorgen dat leerlingen met een andere thuistaal dezelfde onderwijsdoelen behalen als de andere leerlingen?

Begonnen als leerkracht op Curaçao ken ik de taalproblematiek vanuit de praktijk. Door uiteenlopende functies in Nederland heb ik een brede onderwijservaring opgebouwd. Als leerkracht en taalcoördinator, als methodespecialist bij een uitgever van leesmethodes en kleutermethodes, als docent op de Pabo en als trainer/adviseur voor schoolteams en onderwijsadviseurs; altijd op scholen waar goede onderwijsresultaten extra aandacht vergden.

Aan de Universiteit van Amsterdam heb ik de theorie van ‘anderstaligheid in het onderwijs’ bestudeerd en deze masteropleiding afgerond met een grondig onderzoek naar de onderwijssituatie op de ABC-eilanden. Dat was de basis voor het ontwikkelen van intensieve nascholingstrajecten voor scholen op Bonaire en Curaçao. Ik ben ermee begonnen uit betrokkenheid met de eilanden. En ook uit professionele nieuwsgierigheid, want het is uitdagend om voor dit interessante onderwerp creatieve oplossingen te bedenken. Als onderzoeker fascineerde het me ook dat kinderen vijftien jaar op school zaten en dan nog steeds moeizaam Nederlands spraken. Hoe kon dat daar toch zo zijn, terwijl ik vanuit mijn vakgebied allerlei trainingen gaf om leerlingen met een andere thuistaal betere onderwijskansen te bieden. In de praktijk heb ik pas echt ontdekt hoe dat zat.

Vanwege mijn brede achtergrond, in zowel het Europese als het Caribische deel van het Koninkrijk, kan ik de verschillende onderwijssituaties in het Koninkrijk goed vergelijken en mijn conclusie is helaas dat de Caribische eilanden er bekaaid vanaf komen. Het huidige onderwijsbeleid op de ABC-eilanden leidt tot structurele achterstelling en vormt een wankel basis voor rechtsstaat en democratie.

Jarenlang heb ik mij in deze onderwijssituatie verdiept. Talloze gesprekken heb ik gevoerd: met mensen in het onderwijsveld en

daarbuiten, met medestanders en tegenstanders, bewoners van de eilanden en mensen woonachtig in Nederland. Toen ik met mijn observaties naar buiten kwam, ontving ik achter de schermen veel steun. Allerlei mensen uit het onderwijsveld, bekenden maar ook wildvreemden, waren bereid om gedetailleerd te beschrijven hoe het er in de onderwijspraktijk aan toe ging. Door de vele gesprekspartners buiten het onderwijs kon ik eveneens observaties vanuit arbeidsmarkt en maatschappij aan mijn verhaal toevoegen. Ook het commentaar van tegenstanders was en is zeer welkom. Daardoor kreeg ik beter zicht op de achtergrond van gemaakte keuzes en kon ik duidelijker in kaart brengen waar het misgaat. Onbegrip en weerstand hebben mij geholpen het verhaal zodanig aan te scherpen dat het voor mensen die niet thuis zijn in de materie te begrijpen is.

Aan de Nederlandse kant is vaak te horen dat ‘men dit zo heeft gewild’. Als er één ding is waarvan ik overtuigd ben geraakt, is het dat de gemiddelde eilandbewoner dit helemaal niet zo heeft gewild. Natuurlijk, men is trots op het Papiaments en men vindt dat Papiaments ook in het onderwijs thuishoort. Maar men wil ook dat de kinderen kansen krijgen. Van degenen die mijn verhaal hebben aangehoord, geeft de overgrote meerderheid aan dat ze er nooit op deze manier over hebben nagedacht. De meesten onderkennen mijn observaties en analyse en begrijpen dat het anders moet. En er is ook opluchting: je hoeft niet te kiezen tussen Papiaments of Nederlands. Het is beide belangrijk.

Ik heb ook ervaren dat er mensen zijn die niet met mij in gesprek willen. Dat is een probleem, want dan kun je niet samen praten over hoe het beter kan. Het ontbreken van een open debat met betrekking tot het onderwijs is mij oprecht tegengevallen. Het onderwerp aansnijden leidt overal tot ongemak. Velen voelen de druk om de echte resultaten te verhullen. Men voelt zich niet vrij kritische vragen te stellen over het gevoerde beleid of om openlijk voor de eigen mening uit te komen. En zo komt het dat er niets wezenlijk verandert in de onderwijsaanpak en het merendeel van de burgers blijft toekijken hoe onze jongeren verstrikt raken in ons onderwijssysteem. Hier ligt een taak voor bestuurders, beleidsmakers en politici, maar eigenlijk voor ons allemaal.

Mijn analyse komt voort uit mijn professionele expertise. Maar wat onderwijs voor een kind kan betekenen, illustreert mijn eigen familiegeschiedenis. Mijn vader Anno Eligio Kibbelaar groeide op in een arm gezin in de volkswijk Marchena. Mijn oma kon nauwelijks lezen en

schrijven. Eligio heeft Nederlandstalig onderwijs gehad en mocht het Papiaments, zijn moedertaal, op het schoolplein niet spreken. Pijnlijk! Na de middelbare school moest hij aan het werk om het gezinsinkomen aan te vullen. Eligio wilde graag studeren, maar kreeg geen beurs. Dat ging zo in die tijd als je niet bij de juiste politieke partij zat. Uiteindelijk mocht hij naar de politieacademie in Apeldoorn. En zo kon het gebeuren dat Eligio jaren later, na de gebeurtenissen van 30 mei 1969, de eerste zwarte gezaghebber werd. Mijn vader is ondanks tegenwerking steeds weer opgestaan. Dat heb ik van hem.

Mijn moeder Christien Havenga groeide op in een eenvoudig Gronings gezin. Haar vader was postbode, haar moeder huisvrouw. Na de lagere school vond opa Havenga de huishoudschool goed genoeg voor een meisje. De bovenmeester moest opa ervan overtuigen dat Christien slim genoeg was voor de hbs; dat mocht uiteindelijk. Maar er was geen sprake van dat Christien mocht gaan studeren, zoals ze zelf graag wilde. Opa vond de kweekschool het hoogst haalbare. En zo kon het gebeuren dat Christien als piepjonge onderwijzeres naar het voor die tijd verre Aruba ging. Daar ben ik geboren. Eenmaal getrouwd werd Christien ontslagen. Ook dat ging zo in die tijd: gehuwde vrouwen kregen alleen tijdelijke contracten. Mijn moeder werd later kandidaat-notaris; zij is namelijk de rest van haar leven blijven studeren. Dat laatste heb ik van haar.

Voor mijn beide ouders is het onderwijs dat zij genoten hebben doorslaggevend geweest om te kunnen klimmen op de maatschappelijke ladder. Er zijn in onze samenleving heel veel mensen met een vergelijkbare familiegeschiedenis. Niet iedereen die nu een goede positie heeft, is met een gouden lepel in de mond geboren. Hun onderwijs heeft daarin een grote rol gespeeld. De bevoorrechte positie die ik er zelf door heb en de ontwikkeling die ik daardoor heb kunnen doormaken, gebruik ik om eraan bij te dragen dat anderen ook de kans krijgen het beter te kunnen gaan doen. Want de groep voor wie ik opkom, heeft deze mogelijkheid zelf onvoldoende.

Al vele jaren vraag ik aandacht voor de zeer ongelijke onderwijskansen. Er zijn en waren zeer veel personen – familie, vrienden, kennissen en onbekenden – die mij jarenlang hebben ondersteund, bemoedigd, kritisch bevraagd en geïnspireerd. Ieder van hen heeft op de een of andere manier bijgedragen aan mijn verhaal. En zeker ook aan mijn vasthoudendheid om dit verhaal te blijven vertellen. Daarvoor wil ik hen allen hartelijk danken.

Gelukkig sta ik inmiddels niet meer alleen in de strijd om betere onderwijskansen voor de gehele bevolking. Groeiende bewustwording heeft ertoe geleid dat ik samen met andere bezorgde burgers Fundashon LIKE – Lenga I Konosementu den Enseñansa (Stichting Taal en Kennis in het Onderwijs) heb opgericht. Op onze website leest u er meer over. Wij hopen dat ook anderen zich aansluiten bij dit initiatief.

Taal: brug of barrière? draag ik op aan mijn ouders. Het boek geeft aan waarom het belangrijk is om andere vragen te stellen. Ik hoop dat ook anderen in de samenleving geïnspireerd worden om vanuit andere vragen kansrijk onderwijs voor iedereen mogelijk te maken.

Juana Kibbelaar
Curaçao/Amsterdam – mei 2025

Mail: jkibbelaar@hetnet.nl
Fundashon LIKE: www.fundashonlike.com (tweetalig)

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door DossierKoninkrijksrelaties.nl.